

REVISTA HIPERBOREEA

REVISTĂ DE ISTORIE, ARTĂ ȘI CULTURĂ
ANUL I • Nr. 11 • 2012

BUCUREȘTI
2012

REVISTA HIPERBOREEA

REVISTĂ DE ISTORIE, ARTĂ ȘI CULTURĂ

ANUL I • Nr. 11 • 2012

BUCUREȘTI
2012

REVISTA HIPERBOREEA
REVISTĂ DE ISTORIE, ARTĂ ȘI CULTURĂ
ANUL I • Nr. 11 • 2012

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Prof. dr. **Ecaterina Lung** (Universitatea din București)
Prof. dr. **Anca Irina Ionescu** (Universitatea din București)
Conf. dr. **Marian Petcu** (Universitatea din București)
Lect. dr. **Luminița Diaconu** (Universitatea din București)
Lect. dr. **Ioana Munteanu** (Universitatea din București)
Critic și istoric literar **Alex Ștefănescu** (Uniunea Scriitorilor din România)
Assistant Dean & Director of the Law Library **Radu D. Popa**
(New York University School of Law)

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: Mihai Dragnea
Redactor-șef adjunct: Dana Babin
Redactori: Tina Petroiu
Traducător: Adriana Soroceanu

Revista Hiperboreea este o publicație culturală online. Fiecare număr al revistei apare în prima zi a lunii, prezentând studii, articole, recenzii sau sinteze pe teme legate de istorie, arheologie, antropologie, religie, filologie, lingvistică, literatură, filosofie și artă.

Este interzisă reproducerea, copierea sau vinderea materialelor din această publicație, fără acordul scris al Redacției. În conformitate cu prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004, responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

www.revistahiperboreea.com
Tel. 0767.094.588
E-mail: terra_mater_2007@yahoo.com

ISSN 2284 – 5666 ISSN – L 2284 – 5666

CUPRINS

Damaris Mailat, <i>Tipuri de artefacte folosite la ornamentarea gulerului, îmbrăcăminte și la centură: pandantivi și butoni/nasturi</i>	4
Florica Urdaș, <i>Biserica fortificată din Hosman, județul Sibiu</i>	15
Claudia Moscovici, <i>Diderot' Salons: Lucidity and Passion in Art and Criticism</i>	21
Raluca Iordan, <i>Omul noumenal versus omul fenomenal în teoria etică a lui Immanuel Kant</i>	27
Pătrașcu Daniela – Liliana; Pătrașcu Dumitru – Valentin, <i>Tripla Alianță în context european</i> ...	31
Eugen Ghețe, <i>Divergențe între stat și societate în România secolului XX: Greva minerilor din Valea Jiului din august 1977</i>	38
Mihai Dragnea, <i>Modelul iconografic al arcașului de pe crucea de piatră de la Ruthwell</i>	42
Adriana Roșca, <i>Evoluția diplomației</i>	47
Instrucțiuni pentru autori	52

TIPURI DE ARTEFACTE FOLOSITE LA ORNAMENTAREA GULERULUI, ÎMBRĂCĂMINTE ȘI LA CENTURĂ: PANDANTIVI ȘI BUTONI/NASTURI

DAMARIS MAILAT

Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Facultatea de Științe Socio-Umane,

Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă

E-mail: damarismailat@yahoo.com

Abstract. *The types of artefacts used on dressing ornaments during the IXth-XIth centuries, discovered in the Danubian Basin, were various as form, ornament and materials. They were used at dressing ornaments (the buttons and the appliqués), ornaments for belts, harnesses or shoes.*

These dressing ornaments pieces are: the buckles-various types, appliqués, buttons, each of them with many forms. The pendants (bell-shaped heart-shaped, lunular-shaped) buckles were commonly used on clothes and harnesses. Heart-shaped pendants were found on Alba Iulia- Str. Brândușei, Oroszlámos, Timisoara-Ciorenii, Klaráfalva, Hodoni-Picioroane, Banatsko Arandelovo, Beba Veche, Moldovenesti, Sarretuvari Hizofold. They were made by silver, bronze or silver gilded. These kinds of pendants were studied by Csaba Balint. Lunular pendants were found at la Nădlac- Lutărie, Ciombrud- Podireu, Vukovar Lijeva baram and Puspokladany-Eperjesvolgy. They are usually made by bronze and are decorated with fine incisions and with different motifs. Bell pendants were found at Bocar- Bučak ekonomija, Voiteni, Desk-D, Alba Iulia- Str. Brândușei, Odartsi, Puspokladany-Eperjesvolgy and Vukovar Lijeva baram. They all have at least one suspension loop.

A fragmentary mushroom-shaped bronze stud has been discovered at Alba Iulia- Str. Brândușei in grave 41. Similar pieces have been found at Alba Iulia-Stația de Salvare, Bjelo Brdo, Blandiana B, Dvory nad Zitavou, Gomjenica, Hodoni Picioroane andKlostar Podravski, Orăștie. The existing analogies allow a dating of this form in the 10th and 11th centuries. Another type of stud discovered in Brândușei Street cemetery has a spherical body, linked with the hanger through a double muff. The piece is hollow, while its lower side ends with a protuberance-the onion head.

Keywords: *appliqués, cemetery, funerary, Danubian Basin, Alba Iulia, 10th-11th century*

Tipurile de artefacte folosite la ornamentarea articolelor de îmbrăcăminte în decursul secolelor IX-XI, reflectate în inventarul funerar din arealul Bazinului Dunărean, au fost diverse ca formă, ornament și materialele din care au fost confecționate.

Aceste artefacte erau folosite la ornamentarea articolelor de îmbrăcăminte, de exemplu nasturii și aplicele, la ornamentarea obiectelor din piele, curelele, centurile, harnașamentul sau încălțăminte.

Piesele au fost diverse și prin modul în care au fost aplicate pe material, prin modul de confecționare și materialul din care au fost realizate.

Aceste piese de ornament vestimentar sunt cataramele de diverse forme, aplicele, pandantivii, nasturii, butonii, fiecare dintre ele fiind de o mare varietate de forme ¹.

Pandantivii dublii cordiformi erau folosiți la cămăși în general, dar și la alte tipuri de haine. Acest gen de pandantivi erau folosiți de către femei și au fost confecționați din argint aurit, bronz sau bronz aurit.

Sunt piese alcătuite din două componente, partea superioară care era de mai multe feluri, spre exemplu patrulateră, rombică, circulară, ornamentată cu decor simplu. Decorul era executat prin presare sau direct prin turnarea piesei. Erau prevăzuți cu o agățătoare pentru prinderea celei de a doua componentă, pe partea inferioară. Partea a doua a pandantivului era în formă de inimă și decorați într-o gamă foarte diversă.

Tehnicile de execuție constau în presare și turnare. Au fost utilizate foarte frecvent cu precădere în a doua generație de morminte nomade ale populației stepice patrunsă în Bazinul Carpatic. Unele modele sunt decorate cu motive orientale spre exemplu, motivul palmei. Acest gen de pandantivi au fost utilizați cu precădere la ornarea caftanului. Deoarece la sud de Dunare nu au fost descoperiți decât foarte rar, se presupune că piesele au fost aduse de către popoarele maghiare pătrunse în Pannonia la sfârșitul secolului al X-lea. Piese de acest gen au fost lucrate din argint sau argint aurit. Spre sfârșitul secolului al XI-lea deja aceste piese încă se confecționau din bronz, și se observa o modificare a motivelor orientale, influență bizantină dar și alanică.

CS Balint a realizat în anul 1991 o tipologie a acestui tip de podoabă.²

După partea inferioară acesta propune tipul Ia pentru piesele descoperite în necropolele din Banatsko-Arandelono și Rábé. Piese sunt datate ca fiind de secol X-XI. Aceste piese au avut o largă răspândire geografică acoperind aria orizontului de tip Bjelo Brdo. Piese de la Banatsko-Arandelono sunt confecționate din argint iar cele de la Rábé din bronz. În siturile din zona iugoslavă au fost descoperiți în asociere cu pandantivi de tip 6 și 10 (apud Demo).³

Tipul Ib – piese au fost descoperite la Deta, Črna Boro, Csongrád-Máma, Timisoara - Cioveni, Beba Veche, fiind piese din bronz, sau bronz aurit ca cel de la Timisoara – Cioveni. Acești pandantivi de la Timisoara-Cioveni au decoruri asemănătoare cu piese descoperite la Dunarea de Jos, respectiv Varna, Deta și Niș. Acest tip de pandantiv a fost datat ca fiind de secol VII-X. În necropola de la Hodoni-Pociroane s-a descoperit o piesă a cărei parte suspendată prezintă decor asemănător cu motivele ornamentale întâlnite pe aplicele de centură descoperite în Imperiul Bizantin, la fel ca și piesele identificate la Novi Banovci, și au fost datate din a doua

¹ Dragotă, Aurel, Necropola medievală timpurie de la Alba Iulia-Str. Brândușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2009, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p.105.

² Bálint, Csaba, Südungarn im 10. Jahrhundert, Budapest, 1991.

³ Demo, J, Bjelobrdski privjesci u Jugoslaviji, în Podravszi Zbornik, Koprivnici, 1983, p. 288-290.

jumătate a secolului al X-lea și probabil secolul al XI-lea. Se presupune că acest tip de pandantiv a fost preluat și dezvoltat în Pannonia, ca urmare a pătrunderii aurului și argintului în acest areal, prin expedițiile organizate spre centrul Europei.

Piese de apartinătoare tipului Ic au fost confecționate din argint aurit și au fost datate în prima jumătate a secolului al X-lea. Piese de acest tip au fost descoperite la Jazovo (tipul 4 Demo) și la Kiszombor.⁴

Piese de din tipul Id au fost confecționate din argint și au fost datate în a doua jumătate a secolului al X-lea. Piese de acest gen s-au descoperit în necropola de la Tizsasziget.⁵

Tipul Ie este reprezentat prin modelele descoperite la Jazovo și Banatsko-Arandelono și au fost confecționate din argint.

Tipul If este reprezentat prin piesele de la Hodoni-Poioroane și tipul de decor prezintă cinci variante.

Tot de la Hodoni-Poioroane provine tipul Ig , piese de acest gen fiind identificate și în necropolele de la Gomejnika, Sükösd, Csongrád-Máma, aceste piese fiind găsite în morminte împreună cu monede emise în timpul lui Ștefan I.

Tipul Ih (tipul 7 Demo) este reprezentat de piesele de la Vrșac ⁶, piesele fiind datate ca fiind din a doua jumătate a secolului al X-lea, pe baza decorului de pe partea inferioară. În Slovacia au fost descoperiți la Nitra- Mlinarce.⁷

Tipul Ii este reprezentat tot de piese descoperite în necropolele din Banatsko - Arandelovo. Aceste piese au fost ajurate iar la vârful părții inferioare prezintă un decor cu motive vegetale. Sunt confecționate prin turnare din argint iar apoi aurite. În privința decorului este greu de precizat cărui orizont îi aparține, deoarece acest tip de decor apare și pe piese descoperite în Imperiul Bizantin.

Tipologia pandantivilor după partea superioară a fost numerotată cu II, respectiv tipul IIa, reprezentat prin piese descoperite la Črna Bara-Prkoš ⁸, Timisoara - Cioreni, Vrșac, Hodoni-Poioroane și au fost datați spre mijlocul secolului al X-lea, și chiar în a doua jumătate. Aceste piese sunt confecționate din bronz sau argint. Partea superioară este alcătuită din patru cercuri dispuse în formă de pătrat, ceea ce duce la concluzia că în sec al X-lea și începutul secolului al XI-lea s-au dezvoltat noi variante ale acestor pandantivi care înglobau elemente bizantine mai vechi cu elemente orientale. Pandantivii descoperiți în necropolele mai sus menționate sunt specifici regiunii.

Tipul IIb este de formă circulară iar tipul Iic se remarcă doar printr-o descoperire la Banatsko Arandelovo, iar forma sa este dreptunghiulară.

Cele mai multe piese descoperite în acest areal, la sudul Dunării de Jos, prezintă un decor pseudo-granulat pe marginea pieselor. Decorul acesta apare și pe piesele descoperite la

⁴ Bálint, Csaba , Südungarn im 10. Jahrhundert, Budapest, 1991, p. 126.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Fodor, Istvan, The Ancient Hungarians- Exhibition Catalogue, Budapesta, 1996, p. 358

⁷ Demo, J, Bjelobrdski privjesci u Jugoslaviji, în Podravszi Zbornik, Koprivnici, 1983, p. 290

⁸ Bálint, Csaba , Südungarn im 10. Jahrhundert, Budapest, 1991, p. 130.

Oroszlámos, Timisoara-Ciorenii, Klaráfalva, Hodoni-Picioaroane și Črna Bara. Este un decor specific aplicilor de centură bizantine.⁹

Un alt decor, respectiv cel care este format din terminația părților inferioare a pandantivilor dubli cordiformi, cel cu trei lobi apare pe unele piese de la Hodoni – Pocioaroane, Kiszonbor – B și Vrșac. Acest decor apare și pe piese de centură aflate în Colecția Muzeului Varna și Šumen, piese datate ca fiind de secol IX-X.

Cronologia acestor tipuri de podoabă este departe de a fi încheiată, deoarece doar în puține situri putem vorbi despre o datare exactă.

Piesele de la Banatsko-Arandelovo și cele de la Klarafalva datează din secolul al X-lea la fel ca și piesa de la Črna-Bara. Cele descoperite la Deta, datează din secolele IX-X, cele de la Beba Veche din secolul al X-lea, cele de la Hodoni – Picioaroane din secolul al XI-lea.

Au mai fost descoperite și părți superioare componente ale unor astfel de pandantivi dubli cordiformi, cum ar fi cele de la Beba Veche fiind lucrați din bronz aurit iar cele de la Banatsko-Arandelovo din argint turnat. Aceste piese se fixau pe suportul textil cu urechiușe de prindere.

Astfel, menționăm pandantivii dubli cordiformi de dimensiune mare descoperiți în necropolele de la Banatsko-Despotovac și Tiszasziget, care au fost utilizați la decorarea caftanului, și pot fi considerați podoabe tipice secolului al X-lea.

Pandantivii de la Banatsko-Despotovac sunt realizați din argint, partea superioară este în formă de floare cu patru petale iar cea inferioară este ajurată (L= 7 cm și l=3 cm) iar la Tiszasziget, în M. 1, au fost descoperiți 14-15 pandantivi cordiformi dubli din argint, de dimensiuni mici. Tot în Banat, la Beba Veche, au fost descoperiți pandantivi dubli cordiformi realizați prin ștanțare. Zece dintre ei au partea superioară de formă circulară, decorată cu o protuberanță centrală, în centrul căreia se află o adâncitură. Pe chenar au un chenar circular, profilat, iar pe revers câte două urechi de prindere pe un suport. Partea inferioară este decorată cu un cap stilizat de pasăre și o protuberanță. În ceea ce privește ultimele două piese, una are capătul rupt, iar cealaltă ascuțit (L= 4, 2 cm, și l= 1,5 cm).¹⁰

Pandantivii de la Banatsko-Arandelovo sunt ajurați pe partea superioară într-o formă de floare cu patru petale iar partea inferioară prezintă un decor cu un cap de bufniță schematizat. Pandantivii de la Tiszasziget au partea superioară în formă de inimă decorată cu motive vegetale iar partea inferioară este ajurată și decorată tot cu motive vegetale.

La Moldovenești¹¹ au fost descoperiți cinci pandantivi cordiformi din bronz, datați în secolul al XI-lea (h= 4.6 cm, l= 1.9 cm, gr.= 2 mm). Partea inferioară este în formă de inimă, și se termină cu un bulb de 3 mm. Decorul este încadrat de un ornament ripsat. Printr-un orificiu practicat la partea superioară, se leagă de plăcuța circulară (d= 1.6 cm). Al doilea element, constă

⁹ Oța, S, Orizonturi funerare din Banatul istoric (secolele X-XIV), în Bibliotheca Brukenthal, XXVIII, Sibiu, 2008, p. 121.

¹⁰ *Ibidem*, p.220.

¹¹ Ciugudean, Horia, Dragotă, Aurel, Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar (secolele IX - XI). Catalogul expoziției, Alba Iulia, 2002, p. 58.

dintr-o plăcuță circulară, cu un buton central, uneori mai reliefat sau aplatizat și încadrat de un cerc perlat. Pe spatele acestei plăcuțe circulare, se află două agățători.

La Ibrany-Esbo- halom în M. 145 s-au opt pandantivi cordiformi din bronz (D=4, 4 cm și 1,4 cm), partea superioară fiind rotundă și cu o urechiușă pentru prindere pe revers cu partea inferioară în formă de inimă.

În necropola de la Sárretudvari- Hizofold, pandantivii cordiformi sunt turnați în argint. Partea superioară a pandantivilor au o protuberanță centrală decorată cu mărgelile iar în partea inferioară pandantivii sunt cordiformi fiind decorați cu motivul palmetei. Pe revers au două urechiușe pentru prindere. Diametrul părții superioare este de 1,4 cm, cea inferioară de 1,85 cm, în timp ce L= 3, 35 cm și gr= 1,65 cm.

În necropola de la Vukovar- Lijeva bara ¹² au fost găsiți numeroși pandantivi cordiformi cu marginile profilate, cu terminații în formă de lacrimă în partea inferioară și cu o urechiușă semicirculară pentru agățat în partea superioară.

Din necropola de la *Lopadea Nouă* provin pandantivi în formă de inimioară. Au fost descoperiți într-un areal de 11 morminte; pandantivii au pe partea inferioară aspect cordiform și au fost decorați cu motive în relief. Printr-un orificiu de 3 mm se leagă plăcuța superioară de formă dreptunghiulară, cu dimensiunea de 1,8 cm x 1,5 cm, ornamentată cu patru adâncituri circulare, despărțite longitudinal printr-un șirag perlat. Pe reversal plăcuței superioare sub șiragul perlat sunt două agățători. Pandantivii sunt datați ca fiind de secol X-XI.

Un alt tip de pandantivi destul de răspândiți în acest areal geografic sunt pandantivii tip clopoțel. În Banat au fost descoperiți astfel de pandantivi la Bocar- Buțak ekonomija, Voiteni și Desk-D. La Gornea – Căunița de Sus a fost găsită o piesă, dar în colier de mărgelile într-un mormânt de femeie. Mormântul de la Voiteni a aparținut unui copil. Acest tip de piese apare frecvent în complexe funerare atribuite nomazilor tiurcici, dar și Imperiului Bizantin. ¹³

Piesa de la Bocar (h=26,5 cm, l=1,9 cm) are o urechiușă de atârnare, iar în interior are o biluță. În zona diametrului maxim diametrului maxim a fost decorate cu un brâu de granule. În partea inferioară are o crescătură. Pe baza tipologiei arheologilor iugoslavi piesa, se datează în secolele X-XI. Alte piese decorate cu granule au mai fost decoperite și în necropola de la Szombathely- Biserica Sfântul Martin, datate în secolul al XI-lea. ¹⁴

La Voiteni, pandativul a aparținut unui copil, și nu a fost decorat. În partea superioară are o urechiușă de prindere. Este datat în a doua jumătate a secolului al X-lea.

Un clopoțel nedecorat a fost descoperit și la Alba Iulia- Str. Brândușei ¹⁵ în M. 213. Acesta a apărut lângă cotul mâinii stângi. Clopoțelul piriform (h=2,176 cm, d=1,5x1,7 cm) este

¹² Demo, Zeliko, Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrske kulture: Vukovar- Lijeva bara (X-XI stoljece), Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p.52.

¹³ Dumitriu, L., Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert, București, 2001, p. 21.

¹⁴ Oța, S, Orizonturi funerare din Banatul istoric (secolele X-XIV), în Bibliotheca Brukenthal, XXVIII, Sibiu, 2008, p. 123.

¹⁵ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei - Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 28.

realizat din bronz are o urechiușă de prindere având pe interior o biluță. Partea inferioară este despărțită în patru. În asociere cu el au mai apărut la craniu două inele de păr cu un capăt în – s. Analogiile pentru pandantiv sugerează utilizarea sa în medii entice foarte diferite, el fiind întâlnit atât în aria orizontului funerar de tip Bjelo Brdo și maghiar, cât și în Balcani: Dinogetia¹⁶, Niș, Păcuiul lui Soare, Nufărul sau la est de Carpați: Gura Bâcului, Limanscoe, Zărnești, Tudora, Grădiștea. Alte analogii se pot menționa la Odartsi, Puspokladany-Eperjesvolgy¹⁷ și Vukovar Lijeva baram¹⁸.

Un alt tip de pandantivi sunt cei lunulari. Astfel de piese au fost descoperite la Nădlac-Lutărie¹⁹, Ciumbrud-*Podireu*²⁰, Vukovar Lijeva baram²¹ și Puspokladany-Eperjesvolgy²².

În necropola de la Nădlac – *Lutărie* au fost găsite două astfel de piese în M. 2. Aceștia sunt din bronz și sunt datați în secolele X-XI. Au L=3,1 cm, gr=0,2 cm și G=4,2 g). Pandantivii au o prelungire în formă de rozetă (d=0,9 cm) cu o gaură în mijloc (d=0,2 cm), ornamentat pe o parte cu trei granule în V, în partea centrală a lunulei, două benzi de câte două linii paralele, unite prin linii perpendiculare oblice, dispuse de o parte și de alta a granulelor, de la care pornesc, pe ambele laturi, alte astfel de benzi se termină cu câte un cerculeț cu un punct în mijloc, spre extremitățile ascuțite ale lunulei; în partea centrală, spre interior, după o gâtuire decorată cu benzi oblice pe întregul diametru; pe partea opusă rozetei, există o prelungire perforată pe lungimea lunulei, decorate cu linii paralele, unite de altele perpendicular, care datorită uzurii abia se disting.

Pandantivul lunular de la Ciumbrud- *Podireu* este realizat din aliaj de plumb și cositor. Este decorat cu un motiv în rețea, extremitățile sunt terminate în romburi. Prevăzut cu urechiușă de prindere (L= 3.7 cm, gr.= 0,22 cm, h= 0,6 cm).

La Vukovar Lijeva baram pandantivul lunular este din argint și se pare că a ajuns în această zonă prin filieră maghiară. Pandantivul lunular de la Puspokladany-Eperjesvolgy este turnat în bronz. Acesta are o urechiușă de prindere circulară mare și este decorat cu mărgele.

Nasturii se foloseau pentru încheierea unor mantale sau haine, dar aveau și un rol de podoabă. Probabil găsiți în număr mic, unul sau doi, aveau rolul de a prinde o mantie. De la trei în sus, cel mai probabil așteptau încheia o haină. Putem observa că se disting la mormintele care au avut un număr mic de nasturi, două grupe de utilizatori, pe critrii de repartizare geografică. Astfel, de exemplu în Banat, primii sunt cei care purtau probabil o mantie (în NV), în timp ce de-

¹⁶ Dumitriu, L., *Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București, 2001, p. 106.

¹⁷ Fodor, Istvan, *The Ancient Hungarians- Exhibition Catalogue*, Budapesta, 1996, p. 252.

¹⁸ Demo, Zeliko, *Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrdske kulture: Vukovar- Lijeva bara (X-XI stoljece)*, Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 130.

¹⁹ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei - *Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI*, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 90.

²⁰ Ciugudean, Horia, Dragotă, Aurel, *Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar (secolele IX - XI)*. Catalogul expoziției, Alba Iulia, 2002, p. 32.

²¹ Demo, Zeliko, *Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrdske kulture: Vukovar- Lijeva bara (X-XI stoljece)*, Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 556, 646.

²² Fodor, Istvan, *The Ancient Hungarians- Exhibition Catalogue*, Budapesta, 1996, p. 255.

a două grupă este formată din indivizi care purtau mantie, găsiți în necropolele din SE, cu monument: Ildia – Cetate, Caransebeș – Centru, Reșița – Ogășele și Cuptoare – Sfogea.

Haine încheiate cu nasturi în număr variabil s-au întâlnit doar în necropolele din zona de câmpie, fără biserici. Ei au fost descoperiți în morminte ale unor indivizi de sex masculine și feminine.

Nasturi apar în mai multe variante și sub-variante, în funcție de modul de confecționare, décor sau model.

Aceste piese au început să fie utilizate mai mult abia din secolul al X-lea. Moda nasturilor specifici secolelor X-XI a continuat până la începutul secolului XX, când încă se mai foloseau ca décor vestimentar.

Nasturi globulari cu urechiușă de prindere, fără décor pe bilă au fost descoperiți la Deszk-Ambrus și Banatsko – Arandelovo cu analogie în necropola de la Eperjes. Acest tip de nasture este o piesă turnată și de obicei nedecorată.²³

O altă variantă de nasture este cea cu bordură în partea din față și în partea din spate a bilei. Astfel de piese au fost identificate în necropola de la Jazovo-*Proletarska Ulica*. Alte piese turnate cu bordură în zona dintre urechiușe și bilă s-au descoperit în necropolele de la Novo Miloševo și Teremia Mare.²⁴

De asemenea, la Timișoara – *Ciorenii* s-au descoperit nasturi din foiță de metal nedecorați, piesele fiind alcătuite din două emisfere prinse pe verticală. Astfel de nasturi s-au mai descoperit și în necropola de la Bezded.

O altă variantă de nasturi din foiță de metal decorați între veriga de prindere și sferă au fost identificați la Banatsko-Arandelovo. Aceste piese au fost executate din două emisfere lipite pe verticală.

Un alt tip de nasture este cel cu décor pe bilă, executați prin turnare. Acest tip prezintă o varietate de decoruri, cum ar fi: nasture cu décor incizat cu motiv geometric și au fost identificați în necropola de la Kishombor-B. Alt tip de décor este cel cu patru incizii paralele în jurul bilei. Astfel de exemplar a fost identificat în necropola Szöreg-Homokbánya. Tot din această necropolă provin nasturi decorați cu décor în caneluri verticale în partea inferioară a bilei.

În necropolele de la Dudeștii Vechi și Novo-Miloševo s-au descoperit nasturi din foiță metalică, cu două emisfere lipite pe orizontală. Acest model de nasturi au prevăzută urechea de prindere la emisfera superioară. Tipul acesta de nasture poate fi decorat cu granule în zona verigii de prindere, spre exemplu fiind nasturii identificați la Timișoara-Ciorenii, nasturi decorați pe emisfera inferioară cu un brâu de cerculețe lipite unul lângă altul. Semisfera superioară este împărțită în patru sferturi și este decorată în tehnica granulației cu triunghiuri și motive vegetale. Exemplare de acest fel provin din necropola de la Teremia Mare și sunt tipici secolului al X-lea. Acest tip de piese au fost identificate și în necropolele datate în perioada existenței Moraviei Mari.

²³ Oța, S, *Orizonturi funerare din Banatul istoric (secolele X-XIV)*, în *Bibliotheca Brukenthal*, XXVIII, Sibiu, 2008, p. 122.

²⁴ Hampel, G., *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, II, Budapest, 1905, p. 564.

Un alt model de nasture/buton, tipul ciupercuță (11b Giesler), executat prin turnare, a fost identificat în necropolele de la Szöreg-*Homokbánya*, Hodoni-*Pocioroane*, Timișoara – *Ciorenii*, Novo-*Miloševo* – Islaz, Teremia Mare, Deszk-Ambrus și Banatsko-Arandelovo.

Tipul de buton în formă de ciupercă apare și în cimitirele de la Alba Iulia – *Stația de Salvare*²⁵, Alba Iulia- *Str Brândușei*,²⁶ Bjelo Brdo, Blandiana B, Dvory nad Zitavou, Gomjenica, Klostar Podravski, Orăștie *Dealul Pemilor X2*, Szegvar Oromdulo. Piesa de la Alba Iulia – *Stația de Salvare* – M. 8-este realizată din bronz, prin turnare și este prevăută cu o urechiușă de prindere; are d= 0,9 cm și h=1,4 cm.

O asociere interesantă ne este oferită de M. 115 de la Vukovar Lijeva baram unde inventarul funerar este compus din formele 1b, 10, 11a, 11b, 4, 25, 13 și 38 b.²⁷ Piesa aparținând tipului 11b are d=0,96 cm, o h=1,05 și G=0,720 g. Butonii 11b împreună cu alte forme (2-6, 9a, 10) se păstrează între artefactele vechi maghiare care au o durată de existență mai îndelungată, pătrunzând și în cultura Bjelo Brdo. Aceste piese se încadrează din punct de vedere cronologic în secolele X-XI. Un alt tip de butoni sunt cei sferici. Din necropola Șiclău – *Gropoai*, din M. 2 provine un buton sferic din bronz plasat ca fiind de secol X-XI. Acest buton a fost identificat în dreptul cotului defunctului, sub oasele palmei brațului drept. În M. 9 s-au descoperit însă trei butoni sferici din bronz, identificați în zona antebrățelor defunctului.²⁸ Analogii se cunosc la Alba Iulia – *Str. Brândușei*, Medyesegyaza ut, Homokgodor, Orăștie *Dealul Pemilor X2*, Vukovar Lijeva baram și Sarretudvari – Hizofold.

În M. 5 în necropola de la Alba Iulia – *Str. Brândușei*, butonul sferic este legat de urechiușă de prindere printr-un manșon dublu. Butonul este gol în interior, iar partea inferioară se termină cu o protuberanță cunoscută sub denumirea de cap de ceapă.²⁹

Nasturii cu disc prezintă patru variante, prima variantă cu disc decorat pe acesta cu o proeminență, piese de acest tip provin din necropola de la Boçar. A doua variantă este cea cu disc decorat cu granule, piese de acest fel provenind de la necropola de la Deszk – Ambrus. Varianta a treia prezintă un disc ornamentat cu o proeminență mare, incizată cu o cruce. Acest tip de nasture a fost identificat și la necropola din Timișoara – *Ciorenii*. Ultima variantă este reprezentată de o piesă descoperită tot la Timișoara – *Ciorenii*, acest tip fiind un nasture cu disc simplu.

Din necropola de la Timișoara-*Ciorenii* provin și nasturi cu bumbul din două trunchiuri de con. Acest tip de nasture este alcătuit din partea superioară care este decorată cu incizii radiale.

²⁵ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei – Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 136.

²⁶ Dragotă, Aurel, Necropola medievală timpurie de la Alba Iulia – Str. Brândușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 101.

²⁷ Demo, Zeliko, Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrdске kulture: Vukovar- Lijeva bara (X-XI stoljece), Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 130.

²⁸ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei – Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 112.

²⁹ Dragotă, Aurel, Necropola medievală timpurie de la Alba Iulia – Str. Brândușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 102.

Tot de aici provine un nasture cu bumbul alungit, cu patru fațete, fiecare în parte fiind decorată cu un punct în mijlocul unui cerc.

De la Dudeștii Vechi provin nasturi cu bumbul din două calote despărțite de un brâu în relief. Aceste piese au fost confecționate prin turnare.

De la Jazovo – Proletarska Ulica provine un nasture confecționat din tablă presată cu o adâncitură circulară în centru.

Aceste piese descrise mai sus pot fi încadrate în intervalul de secole X-XI, deoarece mormintele în care au fost descoperite au fost datate cu monedă de la Sigismund de Luxemburg. La Alba Iulia- *str. Brândușei* în M. 159 s-a descoperit un nasture cu corp globular (11 a Giesler), confecționat din bronz cu dimensiunea de $h = 1,752$ cm, $d = 1,25 \times 1,12$ cm, $G = 2,59$ g. Nasturele este confecționat din două calote semisferice, goale pe interior și lipite pe verticală. Piesa prezintă o urechiușă de prindere în partea de sus și a fost identificat la gâtul defunctului³⁰. Exemplare de acest fel ne sunt cunoscute din cimitirele de la Arokto- *Dongohalom*, Biharia- *Dealul Șumuleu*³¹, Blandiana – *În Vij*, Cluj Napoca – *Str. Zapolya*, Galošpetreu – *Dealul Morii*³², Nădlac – *Lutărie*, Orăștie – *Dealul Pemilor x2*,³³ Sarretudvari – *Hizofold*³⁴, Ibany – *Esbo-halom*³⁵, Timișoara – *Cioveni*³⁶, Odartsi și Vukovar – *Ljeva bara*³⁷.

În necropola de la Sarretudvari – *Hizofold* în M. 84, s-au găsit doi butoni (2,5 x 1,5 cm) globulari din argint aurit, cu urechiușe subțiri de prindere. Baza urechiușei este încercuită de mărgel. Butonii sunt ornamentați cu omărgel așezate linear și cu cinci granule așezate simetrice, fiecare dintre ele cu mărgel. La Vukovar – *Ljeva bara*, în bogatul M. 15 unde au fost descoperite numeroase tipuri de butoni, cel globular a fost găsit lângă coloana vertebrală.

Din necropola Lutărie, din M. 3 provine un nasture globular din argint de formă ovoidală cu $d = 1,3 \times 1,5$ cm, $G = 1,7$ cm. A fost confecționat din două calote sudate în zona mediană. Urechea de prindere din sârmă sudată pe calota superioară s-a păstrat parțial.³⁸

Tot de la Lopadera Nouă din M. 12, provine un nasture globular din bronz cu dimensiunea de $d = 1,2$ cm, $G = 3,1$ cm, $d_{int} = 0,2$ cm și $d_{ext} = 0,6$ cm. acest nasture este de formă circulară, alcătuit din două calote identice sudate pe vertical și prevăzut cu o ureche de prindere

³⁰ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei - Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011., p. 28, apud. Dragotă et alii 2009, p.64, Pl. 65/M159,1.

³¹ Cosma, Călin, Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d Hr., Editura Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2002, p.131.

³² *Ibidem*, p. 132.

³³ Pinter, Z. K., Luca, S. A., Das frühmittelalterliche Gräberfeld im Brooser Gebiet Böhmerberg / Dealul Pemilor Ausgrabungsstelle X 2 / 1992-1993. FVL 41, 1 - 2, 1998, 22.

³⁴ Fodor, Istvan, The Ancient Hungarians- Exhibition Catalogue, Budapesta, 1996, p. 262.

³⁵ *Ibidem*, p. 149.

³⁶ Rădulescu, A, Gáll, E, Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timișoara) – Csókaerdő, ActaArchHung 52, 1 -3, 2001, p. 176.

³⁷ Demo, Zeliko, Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrske kulture: Vukovar- Ljeva bara (X-XI stoljece), Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 130.

³⁸ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei – Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 91

circulară. Din M. 12 mai provine un buton plin, din bronz cu dimensiunile $d = 0,7$ cm și $G = 1,4$ g. Acest buton are urechea de prindere ruptă. A fost datat ca fiind de secol X-XI. Din acest mormânt mai provin nouă pandantivi dublii confecționați din bronz. Au fost alcătuiți din două părți, respective o aplică circulară, ușor concavă cu dimensiunea de $D = 1,2$ cm, având partea convexă de $D = 0,4$ cm. Prezintă o ureche de prindere și cioc de care este fixat un pandativ cu lungimea de 2,1 cm, lobat și ascuțit pe vârf, decorat cu două arcuri adâncite în partea lobată spre margine și un romb adâncit spre partea ascuțită de jos.³⁹ Au mai fost descoperiți în acest mormânt, M. 12, opt pandantivi de bronz de formă rectangulară, care prezintă în partea centrală un décor în relief, sugerând o floare, de la care pornesc patru petale terminate în lobi.⁴⁰

Din necropola Sânpetru German G.A.S. provin doi butoni din bronz, plasați ca fiind de secol X. Primul buton are dimensiunea de $d = 0,9$ cm și $L = 1,1$ cm. Butonul are formă circulară aplatizată, este plin și prezintă o ureche de prindere.. Al doilea buton este tot de formă circulară aplatizată cu dimensiunea de $d = 0,9$ cm și $L = 0,9$ cm, este tot plin și prezintă ureche de prindere.

Din M. 8/S.I. provine un nasture globular din bronz cu $h = 1,7$ cm plasat în arealul cronologic al secolelor X-XI. Nasturele este confecționat din două calote semisferice goale pe interior și lipite pe verticală. Are prevăzută o ureche de prindere⁴¹.

Un alt tip de nasture, cel cu urechiușe de prindere, a fost identificat în necropolele de la Biharia- Dealul Șumuleu, Galoșpetreu Moftinu Mic și Șiclău. Aceste piese au fost confecționate dintr-o singură bucată de tablă sau din două părți lipite între ele, unele dintre ele prezentând décor cu linii în partea inferioară. În tipologia propusă de J. Giesler aceste piese sunt încadrate în în tipul 11 varianta a pentru obiectele aparținătoare orizontului Bjelo-Brdo, considerate ca fiind de origine maghiară veche și plasate ca interval cronologic a doua jumătate a secolului al X-lea. Astfel de piese au fost descoperite și pe teritoriul vechiului stat morav, decorate sau nedecorate, piese care au fost plasate ca fiind de secol IX.

Un alt tip de nasture întâlnit la Oradea – Cazarma Husarilor, confecționat din bronz și prezintă un décor cu linii și cerculețe, prevăzut cu un locaș de coasere pe haine. Piesa a fost plasată ca fiind de secol X⁴².

La Salca – Oradea provine un nasture din bronz în formă de calotă ornamentat cu linii și cerculețe. Prezintă o gaură în partea superioară, ceea ce denotă că ar fi putut fi folosit și sub formă de pandativ. Este singura piesă de acest tip descoperită, și pe baza decorului cu cercuri și liniuțe ca cel descoperite la cazarma Husarilor poate fi încadrat ca fiind tot de secol X.

Nu s-a reușit o tipologie, o clasificare mai amplă a acestor artefacte încă, probabil și stadiul actual al cercetărilor nu o permite, deoarece multe dintre necropolele în care s-au descoperit astfel de piese nu au fost încă datate exact.

³⁹ Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei – Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI, Ed. Altip, Alba Iulia, 2011, p. 95.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 133.

⁴² *Ibidem*, p.131.

Bibliografie

- Bálint, Csaba , *Südungarn im 10. Jahrhundert*, Budapest, 1991.
- Cosma, Călin, *Vestul și Nord-Vestul României în secolele VIII-X D.H*, Cluj Napoca 2002.
- Demo, J, Bjelobrdski privjesci u Jugoslaviji, în Podravszi Zbornik, Koprivnici, 1983, p. 288-290.
- Demo, Zeliko, *Ranosrednjovjekovna groblje bjelobrske kulture: Vukovar- Lijeva bara (X-XI stoljece)*, Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009.
- Dragotă, Aurel, *Necropola medievală timpurie de la Alba Iulia-Str. Brândușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2009*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009.
- Dragotă, Aurel, Rustoiu, Gabriel, Drânbărean, Matei, *Valori ale patrimoniului românesc, Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI*, Editura Altip, Alba Iulia, 2011.
- Dumitriu, L., *Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donauebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București, 2001.
- Fodor, Istvan, *The Ancient Hungarians- Exhibition Catalogue*, Budapesta, 1996
- Hampel,G., *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, II*, Budapest, 1905,
- Oța, S, *Orizonturi funerare din Banatul istoric (secolele X-XIV)*, în Bibliotheca Brukenthal, XXVIII, Sibiu, 2008, p. 122.
- Pinter, Z. K., Luca, S. A., *Das frühmittelalterliche Gräberfeld im Brooser Gebiet Böhmerberg / Dealul Pemilor Ausgrabungsstelle X 2 / 1992-1993*. FVL 41, 1 - 2, 1998, 22.
- Rădulescu, A, Gáll, E, *Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timișoara) – Csókaerdő*, ActaArchHung 52, 1 -3, 2001
- Schulze-Dörrlamm, „*Untersuchungen zur Herkunft der Ungarn und zum Beginn ihrer Landnahme im Karpatenbecken*“, în JRGZM, 35, 1988, Teill 2, Mainz, 1991, p.373-478.

BISERICA FORTIFICATĂ DIN HOSMAN, JUDEȚUL SIBIU

FLORICA ȘTEFANIA URDAȘ

Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Facultatea de Științe Socio-Umane

Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă

E-mail: floricaurdas@ymail.com

Abstract. *Hosman, in Saxon dialect - Hultsmänjen, Hultsmoñen-and German-Holzmengen-belongs Nocrich common, Sibiu is located 8 km from Nocrich, 24 km from Sibiu and 36 Agnita city. In old documents the settlement is called when Holzmenia (1319) when Holzmengen (1479) names that could come from **Holz = wood, charcoal = lots**, is lots of wood. **The fortress** was built in the foothills and surrounding Romanesque church surrounded around the year 1270. At first it had three ships, an apse of the altar and belfry with five levels. Late **Romanesque portal** is similar to those in Avrig decoration, jerky, all influenced by the Cathedral of Alba Iulia site where German or Austrian master mason came. The church is surrounded by two walls cavities. **Tower-gate**, three levels high and protected by Hers is located in the north-west area where the walls meet the two chambers. Some masters or journeymen in Vienna who have not found work on site in Alba Iulia tried to earn money in the village and thus reached Hosman, where they built the great portal, modeled their home cathedral, St. Stephen in Vienna . Architectural style is Romanesque, **Romanesque basilica** with a western tower of the **XIII century** was amended according to the fifteenth century defense techniques. For it was demolished and constructed a lateral double surrounding wall. Gate tower still has the original sealing a grill falling.*

Keywords: *Romanesque portal, Romanesque basilica, Arhitecture, Holzmengen, Thomas Nägler*

Hosman, în dialectul săsesc - *Hultsmänjen, Hultsmoñen*- iar în germană – *Holzmengen*- aparține de comuna Nocrich, județul Sibiu, este situat la 8 km de Nocrich, la 24 de km de municipiul Sibiu și la 36 de orașul Agnita. În documentele vechi localitatea este numită când Holzmenia (1319) când Holzmengen (1479) nume care ar putea veni de la *holz*=lemn, *mangi*=mulțime, adică o grămadă de lemne. Fortificația a fost ridicată la poalele dealului și înconjură o biserică romanică înconjurată în jurul anului 1270. La început avea trei nave, o absidă a altarului și o clopotniță cu cinci niveluri. Portalul romanic târziu are o decorație asemănătoare celor de la Avrig, Săcădate, toate influențate de șantierul catedralei din Alba Iulia unde veneau meșteri pietrari germani sau austriei. Biserica este înconjurată cu două incinte de de ziduri. Turnul – poartă, înalt de trei niveluri și apărat de o hersă este situat în nord-vest, zonă

în care se întâlnesc zidurile celor două incinte. Niște meșteri sau calfe din Viena care nu au găsit de lucru pe șantierul din Alba Iulia au încercat să-și câștige banii la sat și au ajuns astfel la Hosman, unde au ridicat marele portal, după modelul catedralei lor de acasă, Sfântul Ștefan din Viena. Stilul arhitectonic este romanic, bazilica romanică cu un turn vestic din secol XIII a fost modificată în secolul XV potrivit tehnicilor de apărare. Pentru aceasta au fost demolate navele laterale și s-a construit un zid împrejmuitoare dublu. Turnul de poartă mai are încă sistemul de închidere inițial - un grătar care cade.

Biserica este pomenită pentru prima dată în anul 1317-1320, în 1479 denumirea este schimbată în *Holzmengen*, iar în 1494 *Holczmang* amintind de toponimicul *Holz-Wang* în germana veche însemna pădure, livadă, se sugerează peisajul de coline unduit de valea Hârtibaciului în care satul era situat la sud de drumul ce duce de la Sibiu la Nocrich și spre Agnita. Cetatea țărănească se înalță pe un promontoriu la poalele dealului, satul fiind așezat de-a lungul pâraului. Dubla incintă a înconjurat la începutul secolului XVI o bazilică romanică ale cărei elemente stilistice foarte elocvente situează monumentul în al optulea deceniu al secolului XIII - dispoziția planimetrică fiind aceeași întâlnită la bazilicile din zona Sibiului în acel secol: corp bazilical cu trei nave, cor pătrat, absidă semicirculară, deasupra părții apusene a navei centrale întâlnindu-se cele cinci caturi ale clopotniței, al cărei parter, boltit în cruce, deschide trei mari arcade semicirculare spre cele trei nave. Din acest edificiu se mai păstrează portalul de vest, etajele inferioare ale turnului și pilaștrii cu arcade, ce despart nava centrală de colaterale. Portalul de vest este o mărturie a uneia dintre cele mai valoroase biserici de artă romanică din Transilvania. Bazilicile din piatră din sudul Transilvaniei ridicate între anii 1260-1280 urmează rareori sub aspectul compoziției de volume, soluția cu două turnuri-clopotniță, situate în în capătul de vest al colateralelor, întâlnită pentru prima dată la Căsnădioara fiind preferată soluția cu un singur turn deasupra traveei vestice a navei centrale, inaugurată la Căsnădie, dar aici combinată cu o tribună și adoptată la bazilicile din Hosman, Sebeș, Cincu, Drăușeni, în pofida soluției inițiale cu două turnuri. Deosebit de semnificativă pentru configurația artistică a Transilvaniei din a doua jumătate a secolului al XIII este conviețuirea goticului timpuriu cu romanicul întârziat, romanic care mai este capabil să se împlinească în realizări monumentale precum catedrala Sf. Mihail din Alba-Iulia sau bazilicile din Hosman, Cincu, Săcădate. Numărul mare de monumente îndatorate ca plan și plastică arhitectonică stilului romanic ar putea lăsa impresia că arta transilvană se află încă sub autoritatea acestuia. Elementele gotice de structură ca crucile de ogive sau ancadramentele, capitele, console se insinuează tot mai insistent în alcătuirea edificiilor ce se construiesc determinând substanțiale modificări de expresie.

Colateralele fiind demolate în 1794 nu se mai poate constata dacă au posedat absidiole la capătul de est. De la vechea bazilică sunt păstrate cele trei caturi inferioare ale clopotniței cu portalul romanic tardiv situat în fațada apuseană. Ancadramentul retras în patru trepte este ornamentat cu trei colonete cilindrice ale căror capiteli formează o friză. Pe partea exterioară sunt reprezentate animale fabuloase ce își găsesc corepondențe în portalul domului Sf. Ștefan din Viena. În curbura portalului sunt reprezentate figuri în relief: un diavol ce răpește sufletul unui tânăr, apostolul Petru cu cheia Raiului, iar în partea opusă doi donatori purtând macheta unei

biserici, evanghelistul Marcu cu leul și o sirenă. Deasupra portalului la sud de fereastra rotundă a fațadei de vest, se află zidit un relief ce reprezintă un personaj nud și unul înveșmântat, relief ce a generat mai multe păreri în literatura de specialitate: Adam și Eva sau un relief roman refolosit. Tematica și alăturarea portalului din Hosman confirmă influența „portalului uriaș” al domului vienez. Soclul care cuprinde baza laturei apusene și ambrazul portalului, se compune din același profil ionic cu cel al bazilicii din Avrig, aici torurile fiind mai aplatizate, din scotie a mai rămas doar un șanț, baza având o muchie teșită în formă de pupitru. Astragala și abacul unesc toate membrele ambrazurii iar capitелurile sunt decorate cu himere-trup de pasăre, coadă de balaur, la colțurile capitелurilor întâlnindu-se câte un cap de om cu unul de liliac. Acest motiv lucrat în relief plat cu fondul adânc scobit pare copiat după cel al portalului principal al domului din Viena. Figurile în relief ce decorează arhivolta amintesc ductul sever și rigid al cutelor vestimentare de tradiție romanică cu elemente naturiste, caracteristic acelui curent romanic târziu care s-a propagat în Transilvania din sud-estul german.

Tema iconografică a decorului simbolizează primejdiile ce pândesc sufletul, mântuirea acestuia prin fapte bune. Pe latura nordică, în stânga diavoli chinuiesc sufletul unui tânăr; spre interiorul arhivoltei două personaje țin o filactieră. În partea opusă: un pitic cu o scufie și o coadă de pește, în centru apostolul Marcu așezat pe leul simbolic, la margine o pereche de diaconi cu o cădelniță și o carte. Un detaliu interesant sunt colțurile bazelor colonetelor-acele capete de pisici. Deasupra portalului în nord, pe peretele apusean al turnului este încadrat un relief plat reprezentându-l pe Sf. Ioan într-o haină miștoasă și pe Iisus, gol și asexuat, în scena botezului, care se încadrează programului iconografic privind mântuirea sufletului.

Profilurile arhitectonice păstrate în fațada de vest a clopotniței, principal identice cu cele din Avrig, dovedesc însă limpede etapa mai târzie pe care o reprezintă biserica din Hosman, profilul ionic de la baza zidului este deja deformat, torurile sunt turtite și din scotie nu a mai rămas decât o scobitură, iar la partea inferioară se adaugă un plan înclinat în formă de pupitru. În raport cu portalurile precedente, ambrazura celui din Hosman e mai bogat articulată, pentru că între pilaștrii treptați se intercalează trei perechi de colonete. Caracteristice sunt capitелurile executate în relief plat, cu fond adânc, scobit și cu urme de la policromia inițială, albastru și cărămiziu. Bolta în cruce din parterul clopotniței este susținut de patru pilaștri din colțurile încăperii, la nașterea bolții aflându-se cornișe profilate. Intrările spre scările amenajate în grosimea zidurilor de nord și de sud erau accesibile odinioară din colateralele demolate. Scările cotind spre latura de est duceau în tribuna aflată în al doilea cat al turnului, ce deschide în est o mare arcadă romanică, spre nava centrală. În partea apuseană o fereastră circulară cu un patruleab traforat într-o lespede de piatră, amintește influența de la abația cisterciană de la Cârța. Pe latura apuseană se deschide altă intrare cu arc semicircular, spre altă galerie ce urcă în grosimea zidului spre catul al treilea, din care se deschid spre nord și sud mici ferestre romanice în formă de metereze. De la aceste ferestre în sus, turnul este construit exclusiv din cărămidă, spre deosebire de partea inferioară unde totul este clădit din piatră. Platforme de bârne separă caturile superioare. Al patrulea cat are pe fiecare latură, cu excepția celei din est, metereze înguste, iar al cincilea deschide, în fiecare parte, câte două metereze. Două trunchiuri groase de stejar, purtând

incizat anul 1907, așezate în cruce peste coroana zidului, susțin stâlpul central al coifului înalt de 10m. Între zidul turnului și coiful său se mai interpune peretele din lemn al unei galerii, aici fiind suspendate clopotele. Colțurile turnului la caturile construite din cărămidă sunt fasonate cu piatră. Prin ferestrele catului al cincilea sunt scoase axele pe care sunt montați arătătorii orologiului, cel mare în formă de mână cu deget mare îndepărtat, cel mic purtând în vârf o stea. În afara turnului de vest s-au conservat de la vechea bazilică, pereții laterali, ale căror arcade, la demolarea colateralelor în 1794, au fost închise prin pereți subțiri de cărămidă, așa încât cornișele stâlpilor sunt vizibile în exteriorul și interiorul pereților. Stâlpilor li s-au adosat pilaștii ce susțin bolta barocă. Corul și absida, dărâmate până la temelie, au fost reconstituite: spre sud, o mică sacristie este alipită corului. În jurul anului 1500, se mai ridică două etaje la turnului și se amenajează o galerie de luptă din lemn, susținute pe grinzi în consolă la ultimul nivel. În aceeași perioadă se demolează navele laterale și se zidesc arcadele către nava centrală.

Incinta din jurul bisericii a fost construită în secolul XV când se construiește o curtină dublă, cu două turnuri de zid exterior și patru turnuri pe zidul interior. Turnul de poartă unește cele două incinte și păstrează însă hersa din lemn, deasupra căreia se poate citi anul 1502. Dubla incintă ce înconjoară biserica formează un oval perfect. În nord-vest turnul de poartă, cu trei caturi, prevăzut cu hersă în fața arcadei înalte a intrării, leagă cele două centuri de ziduri. Incinta interioară este întărită cu reze, aflate în centrul laturilor de est și sud, în vest o casă fortificată, cu un acoperiș în două ape, iar în colțul de nord vest turnul de poartă, pe lângă care se deschide o porțiță pentru pietoni, în zidul sprijinit în exterior de contraforturile masive, triunghiulare. Curtina exterioară are două turnuri, cel din sud vest cu secțiunea pentagonală este transformat azi pavilion al curții parohiale, de la cel de sud-est existând doar caturile inferioare. În colțul de nord-est, clădirea școlii noi, plasată în unghi drept întrerupe zidul care pe latura de nord deschide în centru o largă arcadă de poartă, la care urcă un drum carosabil din est, iar din vest o scară înaltă. Curtina interioară înaltă de 7-8 m, este construită până la trei metri înălțime din piatră, prevăzută cu metereze pentru a urca mai sus cu un metru în construcție de cărămidă, continuând apoi până la înălțimea totală cu încă 2 m construiți din piatră. Sub coama zidului, se află alte șiruri de metereze necesitând neapărat un drum de stajă. Acesta era așezat parțial pe zidul din piatră, mai lat sprijinit și de console din lemn, de la care se mai observă găurile din zid. Brâul de cărămidă intercalat între cele două straturi de piatră, de la bază și coamă, atestă indubitabil trei etape de construcție dintre care una poate fi datată prin anul 1644, incizat în peretele turnului de sud. Ultima reconstituire a avut loc în forme baroce în secolul XVIII.

La Hosman se păstrează trei bastioane pătrate dintre care unul încalecă cordonul boltit al porții, în fața căreia era și o mică curte exterioară. Așezarea porții e realizată în formă clasic, este la capătul acestei curți într-un punct unde apărarea domină. Celelalte bastioane erau împărțite în etaje prin simple tavane din lemn. Cu poziția sa retrasă, satul Hosman a căzut adesea pradă pârjolului, prima dată în 1448 când l-a incendiat oastea lui Vlad Țepeș. În 1479, după ce ultimii locuitori plecaseră din localitate preotul a predat spre păstrare bunurile bisericești Capitlului de la Sibiu. Pe la 1500 Hosman este menționat printre comunele libere ale „Scaunului de Nocrich” cu 15 gospodării, având un cioban și un dascăl. Proiectilele din tun de piatră, încadrate

în zidul incintei, stau mărturie despre asediile pe care le-a înfruntat cetatea. În 1722 conscripția pentru impozit efectuată arată că în șase comune locuite de sași: Hosman, Nocrich, Marpod existau 425 gospodării săsești și 249 gospodării românești. Thomas Năgler în lucrarea sa „*Așezarea sașilor în Transilvania*” vorbește de așezarea sașilor în Hosman ca fiind una secundară, el traduce originea cuvântului *holzmengen*- holz=lemn, iar mangi=mulțime, grămadă. Ca și obiectiv memorial este cimitirul eroilor germani din primul război mondial amplasat pe Dealul Feciorilor și amenajat în 1918 sunt înhumați 30 de militari. Monumentul este protejat și are o stare bună de conservare.

Bibliografie

Curinschi Ghe. Vorona, Istoria arhitecturii în România, Editura Tehnică, București, 1981.

Drăguț Vasile, Arta gotică în România, Editura Meridiane, București, 1979.

Năgler Thomas, Așezarea sașilor în Transilvania, Editura Kriterion, București, 1992.

<http://bisericifortificatesasesti.blogspot.com/2010/07/hosman.html>

<http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Hosman>

http://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_fortificat%C4%83_din_Hosman

Anexa 1. Lista ilustrațiilor

Fig.1 Biserica din Hosman

DIDEROT' SALONS: LUCIDITY AND PASSION IN ART AND CRITICISM

CLAUDIA MOSCOVICI

Critic literar și de artă

Abstract. *Dacă opera lui Diderot „Les Salons” reprezintă încă o lectură plăcută, acest lucru se datorează în mare parte tonului conversațional, inflexiunilor umoristice și teatrale – toate calități retorice și personale care, în general, condimentează scrisul lui Diderot. Autorul ilustrează argumentele sale despre frumusețe cu descrieri vii de tablouri, descrieri ce în sine sunt condimentate cu anecdote personale neașteptate, dar relevante. În „Salonul” din 1767, de exemplu, Diderot explică atitudinea sa de critic comparând-o cu atitudinea sa ca iubit. Criticând două dintre tablourile din posesia sa, el dorește să convingă cititorii că le poate evalua cu onestitate în ciuda faptului că îi aparțin și că ține la ele. După ce descrie tablourile, el se axează pe micile imperfecțiuni. Nu pentru că el consideră aceste tablouri importante sau imperfecțiunile majore, dar pentru că el dorește să demonstreze atitudinea propice esteticii. Chiar și atunci când un critic iubește o lucrare de artă, Diderot sugerează, el trebuie să o vadă din perspective multiple, pe cât de complet și clar poate el.*

Cuvinte cheie: *Diderot, artă, Bourdieu, Boucher, Madame de Pompadour, Les Salons*

If Diderot's Salons are such a pleasure to read hundreds of years later, it's in part because of their conversational tone, inflections of humor and theatricality—all of the rhetorical and personal skills that season Diderot's writing in general. The author illustrates his arguments about beauty with vivid descriptions of paintings, descriptions which are themselves peppered with unexpected but relevant personal anecdotes. In the Salon of 1767, for example, Diderot explains his attitude as a critic by comparing it to his attitude as a lover. In critiquing two little paintings which he happens to own, he wishes to convince readers that he can evaluate them with integrity despite the fact that he possesses and loves them. After describing the paintings, he focuses upon their minor flaws. Not because he considers these paintings important or the flaws serious, but because he wishes to make a more general point about the proper aesthetic stance. Even when a critic loves a work of art, Diderot suggests, he must see it from multiple perspectives, as completely and clearly as he can.

Art criticism, like philosophy, like love itself, depends upon cultivating a lucid passion. Passion, because without it it's impossible to have the enthusiasm and sensibility necessary to appreciate a work of art. Lucidity, because without it it's impossible to maintain that enthusiasm or to explain and defend one's appreciation plausibly to others. Thus Diderot advises that “in art as in love, a happiness that's founded only on illusion won't last. Friends, follow my example.

See your mistress as she is. See your statues, your paintings, your friends as they are. And if they enchanted you the first day, their charm will last”.⁴³

Appreciating a work of art, possessing it, gazing at it entails some measure of love for it, for its particular manifestation of beauty. Art criticism is therefore not objective. Yet, Diderot cautions, it also can't be confused with arbitrary subjective preference. To maintain a balance between love and a critical attitude, the art critic or philosopher must be able to describe the work of art as if from an external perspective; to acknowledge both its strengths and its flaws; to see it as if from the point of view of those who have no attachment to it. One might be tempted to say that Diderot reflects here the Enlightenment dream of seeking objectivity in the realm of the subjective. For the ideal of having artistic taste be both subjective and objective defines, most notably, Kant's Critique of Judgment.

Yet Diderot doesn't follow the path of the subjective universal, which, in its simplest formulation, claims that one's subjective taste in matters of beauty, if on the mark, should be everyone's. When judgments of beauty are not shared, Kant suggests, that proves lack of taste rather than a variety of possibly valid judgments. Diderot's aesthetics do not imply that those who disagree with his philosophical standards of beauty are necessarily wrong. He begins by arguing, like Kant, that, at root, taste is personal. Yet, unlike Kant, he doesn't assume or impose similarity of aesthetic judgment. True to his simultaneously open-minded and opinionated conversational manner, the philosophe wishes to seduce readers into seeing his point of view. Artistic appreciation, like love, are all the more profound when experienced so personally that one accepts an object of beauty or affection in its entirety--qualities, flaws and all. Rather than being objective, this honest assessment of aesthetic value is touchingly personal: a form of knowledge of something (or someone) so acute that it becomes a form of intimacy.

I'm not off base in using the language of passionate love to describe the appreciation of art. Diderot himself peppers his philosophical argument with an anecdote about his life-long mistress and friend, Sophie Volland:

“I remember a woman who doubted a bit the kindness of my eyes asking me to sketch her portrait which she didn't have the courage to let me finish; she covered my mouth with her hands. And still, I was drawn to her...”⁴⁴

This example, like the argument it serves, is symptomatic of Diderot's art criticism. Representing aesthetic taste not as something objective that all individuals do or should share, but as something idiosyncratic that can be nonetheless defended intelligibly and intelligently to others, characterizes Diderot's attitude as philosopher, critic and lover. Aesthetic taste, the author suggests, is nothing more nor less than a lucid and passionate appreciation of beautiful things.

⁴³ Diderot Denis, *Oeuvres*, Tome IV (Aesthetique), edited by Laurent Versini, Paris: Robert Laffont, 1996, p. 568-569.

⁴⁴ Diderot Denis, *op.cit.*, p. 568-569.

Diderot is nonetheless very forceful in his judgments. Taken aback by the vehemence with which he defends his artistic opinions, the Goncourt brothers would later claim that Diderot's scathing remarks about Boucher and Fragonard and resounding praises of his favorites, Chardin and Greuze, should be taken with a grain of salt. They even insinuate that the philosophe is quite unfair to the artists he doesn't like. No doubt that's true. Yet if we keep in mind how Diderot has described the nature of aesthetic judgment, this charge glides off him. For, by his own standards—which make perfect sense even in our day—if a knowledgeable and sensitive critic can defend his judgments, which are themselves formulated with as much integrity and lucidity as he can muster, then he has done his job. In reading Diderot's comments about Chardin and Greuze in particular, one gets the impression that his taste for these painters is personal—idiosyncratic even—but not arbitrary. In drawing such a tenuous distinction, I feel compelled to defend it.

The safest way to describe the difference between a subjective taste that is personal and one which is arbitrary is sociologically and more or less relativistically, the way Bourdieu and other Marxist critics do. Good taste occurs when one's personal judgments are validated by people who themselves have authority and expertise in that domain: as, for example, when an artist one admires receives broader critical acclaim. Diderot's judgments were confirmed in this sense by his contemporaries, as the highly sensuous Rococo style associated with Boucher began to decline and the more austere, Neoclassical style of Chardin and the attractively sentimental style of Greuze gained popularity.

But appealing to a collectively affirmed judgment is, in a way, a way of begging the question. It doesn't explain why a group of people who are influential in the world of art come to value some works of art and not others. Despite the elegance and intricacy of his explanations, even Bourdieu eventually runs up against this fundamental problem: for saying that taste is nothing more than endowing something with economic or cultural capital still doesn't explain why such a value is attributed to specific objects to begin with. In insisting upon an answer to this question, I agree with Diderot's argument in the *Traité du beau*: namely, that declaring taste to be, at root, arbitrary means to “throw the whole philosophical question [of aesthetic value] into sheer scepticism.”

So what is good art during the eighteenth-century? A noble simplicity is how Winckelmann described Neoclassicism, or the kind of art that sought to recapture the elegance and beauty of Hellenistic sculpture and functioned as a foil and rival to the more decorative, gay and charming styles of Baroque and Rococo art. Diderot's artistic tastes are similar to, but more eclectic than Winckelmann's. He too sought to instill the value of simplicity and moral elevation in art. For this reason, he consistently criticized in the *Salons* François Boucher, who was the personal favorite of Madame de Pompadour and, through her friendship and patronage, became the chief court painter of Louis XV.

Boucher was perhaps the most famous eighteenth-century painter of feminine beauty and sensuality. Even Diderot could not resist the visual appeal of his work as he commented in the Salon of 1761, “Pastoral scenes and landscapes by Boucher. What colors! What variety! What

wealth of objects and ideas!”⁴⁵ Yet, lest he should seem too complimentary, the critic added, “This man has everything except truth. There is no part of his compositions which, if separated from the others, doesn’t please; even the whole seduces you.”⁴⁶ Boucher’s work exhibits sumptuousness and harmony. Each part of his paintings reflects physical beauty and so does the whole. Yet, Diderot qualifies, “We ask ourselves: did we ever see shepherds dressed with such elegance and luxury?”⁴⁷

What becomes clear as we read Diderot’s critiques of Boucher is the fact that the critic demands from art a harmony and believability that are not simply visual. While seeming to call for physical verisimilitude in saying that such well-dressed shepherds are improbable, Diderot in fact asks for something deeper: a kind of beauty and true-to-lifeness that elevates the imagination and emotions, rather than only exciting the senses. Which is why he reduces, perhaps a bit too harshly--as the Goncourts point out--Boucher’s entire artistic production to a series of visual fragments:

“He is made to dazzle two kinds of people; his elegance, cuteness, romanesque chivalry, coquettishness, taste, ease, variety, daring, his made-up incarnations, his debauchery, should captivate the little artisans, little women, the young, the socialites, the host of people who don’t know true taste, truth, fair ideas, the severity of art; how would such people resist the licentiousness, the pomp, the pompons, the bosoms, the derrières, the epigram of Boucher?”⁴⁸

Diderot champions Chardin as a kind of antidote to Boucher and their equally famous pupil, Fragonard. Although Chardin was also trained in the Rococo tradition (by P.-J. Cazes and Noël-Nicolas Coypel), his work resembles much more the paintings of the Dutch masters of still-life. In the age of lavish paintings featuring the pleasures and refinements of the aristocracy, recognition was slow to come for Chardin’s more modest style and middle-class subjects. Later in life Chardin enjoyed a great measure of success and was even elected to the French Academy in 1728. Diderot can’t take credit for this consecration since by the time the critic praised the artist, Chardin was already famous. Nevertheless, Diderot crystallizes like no other art critic the appeal of Chardin’s art. He rightfully observes that in Chardin’s still life we perceive the glow of vitality and, more importantly for him, hints of spirituality that no representation of human beings in Boucher could evoke. While Boucher offered a feast for the eyes, Chardin offers nourishment for the soul:

„It’s always nature and truth; you feel like taking the bottles by their nozzles if you are thirsty; the fish and grapes whet the appetite and invite the hand... This Chardin is a smart man;

⁴⁵ Diderot Denis, *op.cit.*, p. 205.

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

he understands the theory behind his art; he paints in a way that fits him, and his paintings will be in demand one day.”⁴⁹

Diderot was, indeed, accurate in his prediction. Chardin’s art would be highly regarded not only by his contemporaries, but also by his followers, including Courbet and Manet, who would find inspiration in his paintings. Diderot begins his praises of his favorite painter by focusing on the visual resemblance between objects and their representation. Yet what he admires most about Chardin’s paintings is less tangible. He’s fascinated above all with the artist’s unique talent of giving an internal glow, an unspoken aura of mystery, to the most mundane objects: a wine bottle, a plate, a wooden table.

If Chardin animates objects with a hidden power akin to feeling, Greuze does the same for human subjects, especially sentimental and subtly suggestive depictions of young girls. Greuze first became known in the Salon of 1755 for his complex and spectacular painting, *Father of the Family Reading the Bible*. As Diderot repeatedly points out, his paintings titillate the senses and stimulate the imagination, enabling the viewer to reconstruct a whole story from a single scene while also delivering an edifying moral lesson that, as we tend to believe today, is rich with innuendo and ambiguity. In the Salon of 1765, Diderot gives Greuze glowing reviews:

”Here’s your painter and mine; the first among us to give manners to art and to link events in a way that easily makes a novel. He’s a little vain, our painter, but his vanity is that of a child; it’s the inebriation of talent.”⁵⁰

What captures the critic’s attention most is Greuze’s painting of a young girl who bemoans the loss of her bird. Using Greuze’s symbolic images to create his own story about a girl who regrets the loss of her virginity, Diderot waxes ecstatic over this painting:

”Lovely elegy! Beautiful poem! The pretty idyll that Gessner would make! It’s the vignette of a piece by this poet. Delectable painting, the most pleasant and perhaps the most interesting of the Salon”.⁵¹

Although the critic describes *L’Oiseau Morte* in great detail, he focuses above all on the emotional appeal of the girl’s youth, beauty and sadness to an implicitly male viewer. A good painting, Diderot seems to suggest, is not one that puts pictures into words, thus conforming to Neoclassical principles, but one that touches viewers so deeply, both visually and emotionally, that they invent their own stories about it. A good painting is a novel, not just a scene, authored primarily by the viewers, not just the painter. It stirs the senses and sensibilities, refines the taste, stimulates creativity and elevates the mind. For these reasons, Diderot suggests, appreciating

⁴⁹ Diderot Denis, *op.cit.*, p. 197.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 379-380.

⁵¹ *Ibidem*, p. 381.

such beautiful art is not the consumption of visual images for pleasure but, to return to my initial characterization of his aesthetic stance, a form of passionate lucidity.

In saying that taste requires lucidity—which entails seeing a beautiful object clearly and from multiple perspectives as well as explaining one's judgments compellingly to others—we see that one's faculties and sensibilities have a lot to do with what we call art and our appreciation of it. The transmission of taste, Diderot indicates, is in part cognitive and in part rhetorical: it's an emotive, not just aesthetic, sensitivity to beauty that can be expressed to a broader community in a way that can be appreciated by others. Not everyone has such a sensibility, and certainly not everyone has such powers of persuasion. But Diderot certainly did and this is part of why he succeeded in being a trend-setter of the artistic standards of his times. His Salons contributed to the rise of a style that, in its emphasis upon simplicity and moral elevation, revived classical standards while also foreshadowing, in its emphasis upon pathos and passion, the work of the Romantics. It would therefore not be an exaggeration to find in Diderot's Salons the aesthetic blueprints for both Neoclassicism and Romanticism.

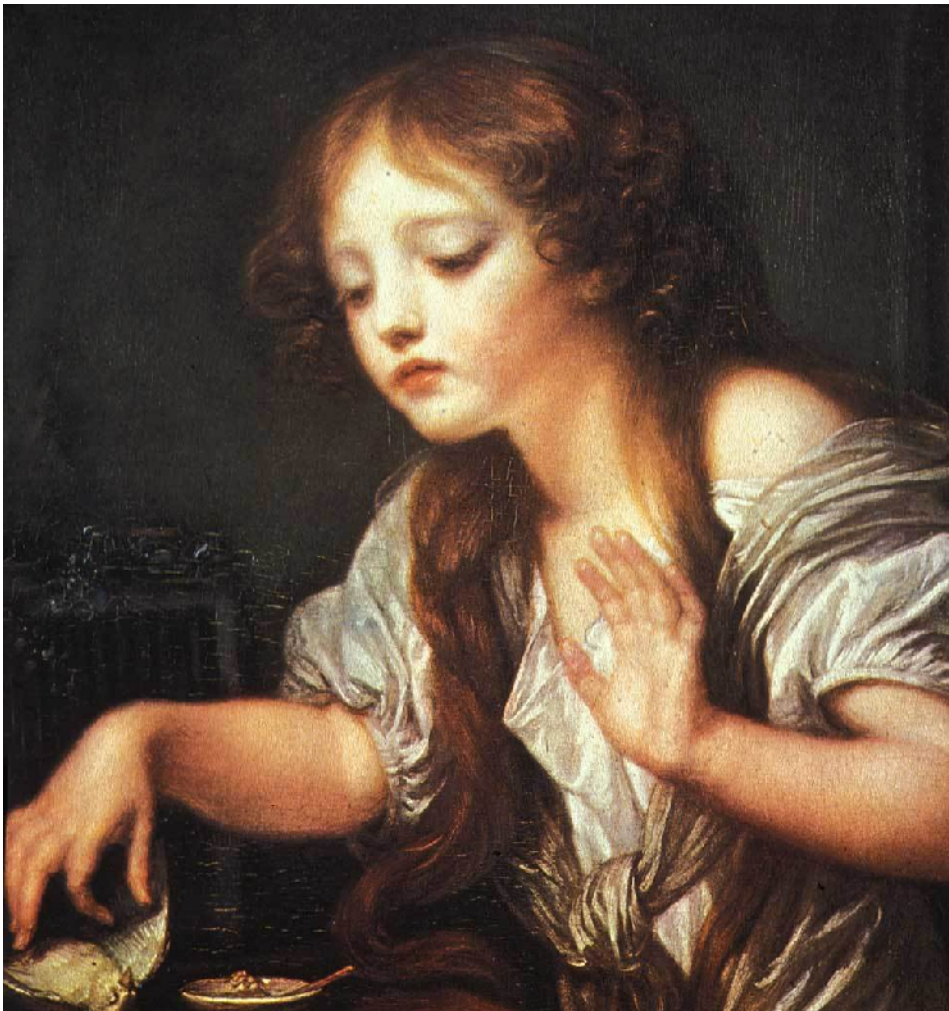

Fig. 1 *L'oiseau mort* de Greuze

OMUL NOUMENAL VERSUS OMUL FENOMENAL ÎN TEORIA ETICĂ A LUI IMMANUEL KANT

RALUCA IORDAN

Facultatea de Filosofie

Universitatea București

E-mail: rallu_2007@yahoo.com

Motto: Acționează astfel încât maxima voinței tale
să poată oricând valora în același timp ca principiu al unei
legislații universale.⁵²

Abstract. *In this article, I want to show the main directions of the moral distinction between the noumenal and the phenomenal human beings, distinction that was first made by philosopher Immanuel Kant. The thesis that I want to prove concerns the fact that this distinction is methodological and not ontological, although it may appear so at the first contact with the Kantian philosophy. In order to demonstrate my thesis, I will put emphasis on the following subjects: the reason and the will of the phenomenal human being, the objective laws of the morals, The Kingdom of the Ends that Kant builds and the Categorical Imperative.*

Keywords: *Ethics, Noumenal and Phenomenal human beings, Categorical Imperative, Formula of Universal Law, Formula of Autonomy, Kingdom of Ends*

A vorbi despre etica deontologică a lui Immanuel Kant este un proces care necesită înțelegerea conceptelor fundamentale pe care filosoful le instituie, dar și a putea situa metafizica moravurilor la locul apropiat, argumentând necesitatea unei etici pure. În acest sens, devine relevantă distincția dintre cunoașterea rațională de tip material (aici încadrându-se fizică, dar și o practică prescriptivă a morvaurilor) și cunoașterea formală, de tip logic, cunoaștere a priori. O altă distincție fundamentală pentru demersul pe care îl voi construi în cele ce urmează este distincția dintre legi ale naturii a priori, cum ar fi fundamentele metafizice ale științelor naturii, în sens kantian⁵³, dar și critica rațiunii pure și legi empirice ale naturii, a posteriori, aici încadrându-se metafizica morvaurilor și etica empirică sau antropologia practică.

Ceea ce vrea Kant să postuleze, o etică pură, care să nu fie supusă incertitudinii sau oscilațiilor de ordin empiric, este o etică ideală care pentru a se desăvârși are ca principal scop rațiunea, aceasta putând determina întreg spectrul de decizii prescriptive de ordin etic, în virtutea atingerii acestui ideal de ordin moral. Tocmai pentru că omul este suspus greșelii sau pasiunilor

⁵² Immanuel Kant, imperativ categoric, după *Intemeierea metafizicii moravurilor*, ed. Humanitas, Bucuresti.

⁵³ Prefață la Kant, I., *Intemeierea metafizicii moravurilor*, ed. Humanitas, Bucuresti.

este necesară existența acestei rațiuni decisive, pentru că în cazul unei *ființe perfecte*, moralitatea ar fi o trăsătură înstrînseca.

Aici intră în discuție **tematică** pe care o voi aborda în acest eseu, distincția dintre omul noumenal kantian, omul corespunzător *lucrului în sine* din punct de vedere moral, agentul perfect și omul fenomenal, cel care are nevoie de domnia rațiunii în viața sa pentru a se putea plia pe considerentele rațiunii în virtutea alegerilor morale, fiind un agent imperfect.

Teza pe care o voi susține pe parcursul eseului este că distincția cu care Kant operează pentru a disocia între omul noumenal și cel fenomenal este o distincție de ordin metodologic, și nu ontologic. Pentru a dovedi acesta teză, mă voi axa, în principal pe următoarele subiecte: rațiunea și voința omului fenomenal, legi obiective aplicabile moralei, Imperiul scopurilor și distincția metodologică dintre omul noumenal și cel fenomenal.

I. Raportul dintre rațiune și voință

Rațiunea este garantul fără de care etica pură nu se poate aplica, iar principiile acesteia nu se pot înfăptui. Pentru că o judecată să fie o judecată corectă din punct de vedere etic, este necesar a avea două caracteristici: necesitate și universalitate. Morală se edifica de la rațiune deoarece apriorismul este pentru Kant fundamental în exercițiul rațiunii, aceasta având o dublă funcționare: regulativă și constitutivă. Rolul regulativ al rațiunii este de a genera aceste principii obiective, legi pe care agentul imperfect să le urmeze cu ajutorul voinței, dar mai ales al rațiunii, care are, la rândul său propriile principii constitutive. Astfel, în cazul omului fenomenal rațiunea trebuie să se intersecteze cu voință pentru a se putea aplica principiile etice corect. În ceea ce privește distincția dintre omul noumenal și omul fenomenal, se poate vorbi despre două tipuri de voință, *wille*: *wille* ca *voluntas*, în sensul că voința este rațiunea practică, capacitatea subiectului de a-și prescrie legi; și *wille* ca *willkur* sau *arbitrium*, ceea ce reprezintă libertatea de a alege, voința liberă, dar și capacitatea de a executa sau nu acțiunea corespunzătoare legii obiective. În cazul omului noumenal, este vorba despre o voință sfântă, în care *voluntas* se identifică cu *arbitrium*. De aceea abia în cazul ființelor raționale imperfecte, se poate vorbi despre o lege obiectivă, o poruncă a rațiunii, și anume, datorie.

II. Legi obiective aplicabile moralei

Motivul în virtutea căruia acționează agentul moral, este determinat de către datorie, în sensul în care există acțiuni din înclinație sau din datorie, care pot fi conforme datoriei sau care sunt corespunzătoare, în sensul că subiectul acționează exclusiv pentru valoare morală, pentru datorie și nu în vederea obținerii unui beneficiu. Acțiunile pot fi guvernate de principii obiective, cum sunt legile obiective sau legile practice (datorii, porunci) sau principii subiective – maxime. Acestea, la rândul lor pot fi formule, cum ar fi formula unei legi practice sau materiale, corespunzătoare imperativelor ipotetice, când se acționează în vederea unui scop. De aceea, mobilul acțiunii este “orice e prezentat voinței ca un posibil temei pe baza căruia ea ar alege să

acționeze. (...) În *Întemeiere*, totuși, sensul formulei pare a fi restricționat doar la temeiurile subiective de determinare și li se aplică fie că ele determină efectiv (în mod subiectiv) voința, fie că nu”⁵⁴.

Sumarizând, se poate vorbi de libertatea voinței care trebuie să fie condusă de legi obiective, imperative categorice, doar în cazul agenților morali imperfecti, deoarece în cazul ființelor perfecte, voința sfântă se identifică cu fapta morală perfectă. *O voință perfectă bună s-ar subordona deci și ea legilor obiective (ale binelui), numai că în acest caz ea nu ar putea fi reprezentată ca fiind constrânsa la acțiuni conforme legii, deoarece, prin constituția sa subiectivă, ea s-ar putea determina de la sine numai prin reprezentarea binelui. De aceea, imperativele nu sunt valabile pentru o voință divină și, în genere, pentru o voință sfântă; trebuie-le este aici la un loc nepotrivit, deoarece actul volitiv este deja de la sine în mod necesar în armonie cu legea.*⁵⁵ Formulele kantiene, cum ar fi formula autonomiei sau formula principiului suprem al moralității nu se aplică totuși direct lumii fenomenale, deoarece sunt modele abstracte de acțiune, valabile pentru o lume noumenală, acestea încercând să descrie lucrul în sine. De aceea, Kant construiește un spațiu în care aceste formule să se poată aplica, fiind desigur, o altă creație de ordin metodologic: Imperiul scopurilor.

III. Imperiul scopurilor

Maximă prin intermediul căreia Kant surprinde sensul Imperiului scopurilor este: *Acționează ca și cum prin maximele tale ai fi întotdeauna un membru legiuitor într-un imperiu universal al scopurilor!* De aici reiese că Imperiul scopurilor ar fi un spațiu în interiorul căruia sunt cuprinși toți agenții și toate scopurile pe care aceștia le urmăresc. Este de remarcat faptul că pe de o parte omul este considerat scop în sine, însă pe de altă parte fiecare om are un scop către care ține. Aceste scopuri individuale, ale fiecăruia, trebuie să fie scopuri compatibile cu legea universală. Această lume a agenților raționali se axează pe posibilitatea ca fiecare subiect să își urmărească scopurile astfel încât să nu intre în conflict cu scopurile unui altuia și să ajute – pe cât posibil – la realizarea scopurilor celorlalți. Agentul perfect din cadrul Imperiului scopurilor este, desigur omul noumenal, în timp ce pentru omul fenomenal, Imperiul scopurilor este un model id

IV. Distincția metodologică

Se poate considera în mod eronat că rațiunea practică universală, cât și omul noumenal au un status ontologic superior între oameni, că este o ființă divină ce depășesc în mod vizibil raționalitatea ființelor umane, fiind eminamente o existență perfectă. Această opinie este eronată întrucât, atunci când operează cu aceste distincții, dintre om noumenal și om fenomenal, Kant nu reclama nicidecum faptul că există o astfel de ființă, un agent perfect, ci este un mod de a

⁵⁴ A. Wood, *Kant's Ethical Thought*, Cambridge University Press, 1999, p. 361.

⁵⁵ Immanuel Kant, imperativ categoric, după *Întemeierea metafizicii moravurilor*, ed. Humanitas, București, II, p. 55-56.

justifica necesitatea formulelor sale. Imperativele categorice, cât și necesitatea și universalizabilitatea acțiunii sunt condiții sine-qua-non deoarece omul fenomenal, în încercarea de a accede la o etică pură, se edifica de la principii apriori, singurele principii care pot fi validate ca indiscutabil corecte. Modelul este, desigur cel al omului noumenal, al agentului perfect, dar nu este un model concret, care își desfășoară existența printre celelalte ființe raționale, ci este mai degrabă un postulat ideal. Este o caracteristică amethodologica pe care Kant o folosește pentru a-și ratifica intențiile de justificare a necesității unei etici pure, dar și pentru a construi o morală prescriptivă nesupusă îndoielii.

Concluzii

Prin intermediul distincției între o voință sfântă și o voință bună care să se supună legilor obiective, datoriei, prin crearea unor formule și principii apriori ale rațiunii care să garanteze acțiunile de ordin moral și să îndrume agentul imperfect, prin crearea teoretică a unui Imperiu al scopurilor, Kant a reușit să postuleze o distincție metodologică fundamentală: cea dintre omul noumenal și omul fenomenal, primul fiindu-i model celui din urmă, în ideea constituirii unui traseu clar că o etică pură pentru orice ființă rațională.

Bibliografie

- Kant, I., *Întemeierea metafizicii moravurilor*, ed. Humanitas, București, Stanford Encyclopedia of Philosophy.
The Cambridge Companion to Kant, Cambridge University Press, 1992.
The Oxford Dictionary of Philosophy, Oxford University Press.
V. Mureșan, *Comentariu la Întemeierea metafizicii moravurilor*, ed, Humanitas, București.
V. Mureșan, *Legea Morală la Kant*, Ed. Universității București, 2009.
Wood A., *Kant's Ethical Thought*, Cambridge University Press, 1999.

TRIPLA ALIANȚĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN

Pătrașcu Daniela-Liliana

E-mail: danielamanea89@yahoo.com

Drd. Pătrașcu Dumitru-Valentin

Résumé. *L' étude presente les conditions dans lesquelles la Triple Alliance a été formée. L' Autriche-Hongrie et Empire Allemand ont conclu un traité secret, qui a été signé a 7 octobre 1879, et qui avait un caractère offensif. Si l'un de les deux États était attaquée par Russie, les deux États seraient entrainés. L' Italie sera également rejoindre l' Alliance Trilpe aussi malheureux que l' Angleterre avait incorporé Chypre.*

Roumanie adhère a l' Entente au moyen de le traité signé à 18-30 octobre 1883, qui avait une validité de cinq ans et un caractère secret. Si l' Autriche-Hongrie était attaqué par Russie ou Serbie, Roumanie serait intervenue. Toutes ces evolutions ont conduit l' élaboration depuis 1904 à Triple Alliance, le bloc militaires politique qu' avait s'opposer a les tendances hégémoniques de l' Allemagne et Austrich-Hongrie en Europe. Cette alliance était de se joindre a lui la Roumaine à l' été de 1916, parce qu' elle désirait eliberer les territoires roumains qui étaient occupées par l' Emipre Austro-Hongrois.

Mots-clés: *Triple Alliance, Allemagne, Première Guerre Mondial, l' Autriche-Hongrie, Roumanie*

Tripla Alianță a constituit unul dintre cele două blocuri politico-militare ce au dominat Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Confruntarea dintre acestea avea să conducă la declanșarea primului război mondial în vara anului 1914.

Deciziile adoptate în timpul Congresului de la Berlin (1/13 iunie-1/13 iulie 1878) au condus la izolarea Rusiei și la deteriorarea relațiilor diplomatice germano-ruse. Totodată, Otto von Bismarck, cancelarul Germaniei a sprijinit Austro-Ungaria în realizarea ambițiilor sale expansioniste în Balcani. Astfel, ca urmare a prevederilor tratatului de la Berlin (1/13 iulie 1878), Austro-Ungaria a anexat Bosnia și Herțegovina și a ocupat sangeacul Novi Pazar, teritoriu ce separa Serbia de Muntenegru⁵⁶, dorind astfel să împiedice o eventuală unire a celor două state și să evite accesul Serbiei la Marea Adriatică.

Otto von Bismarck dorea încheierea unui tratat secret de alianță între Germania și Austro-Ungaria care să preîntâmpine un eventual atac armat al Rusiei, nemulțumită de prevederile tratatului de pace de la Berlin.

Tratatul secret semnat la 7 octombrie 1879 între Imperiul German și Austro-Ungaria

⁵⁶ Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 399.

avea un caracter defensiv, cele două state urmând să se ajute reciproc în cazul în care unul dintre ele era atacat de Rusia⁵⁷. După semnarea tratatului, Rusia a fost informată de către Otto von Bismarck, gurvenul rus fiind invitat să participe la această înțelegere, fără a-i fi aduse la cunoștință prevederile tratatului secret germano-austro-ungar. Ca urmare, la 18 iunie 1881, Rusia a reînnoit „Alianța celor trei împărați”, constituită în 1873⁵⁸.

Italia, nemulțumită de ocuparea Ciprului de către Anglia, a Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria, a Tunisului de către Franța, era iritată de faptul că nu obținuse niciun avantaj ca urmare a tratatului de pace de la Berlin. Astfel, în pofida afinităților cu Franța și conștientă că problema Triestului, a zonei Trentino, a penetrației habsburgice în Albania și în alte puncte ale Balcanilor, pot determina conflicte cu Austro-Ungaria, diplomația de la Roma se va apropia de blocul austro-german pentru a stopa expansiunea Franței în nordul Africii⁵⁹. În acest context, după o vizită a regelui Italiei, Umberto I (1878-1900) la Viena, guvernul italian a anunțat oficial Germania și Austro-Ungaria, la 30 decembrie 1881, că dorește să se alăture alianței germano-austro-ungare⁶⁰.

La 20 mai 1882 s-a semnat la Viena tratatul de alianță dintre Germania, Austro-Ungaria și Italia, aceasta reprezentând actul de constituire a Triplei Alianțe. Documentul prevedea cooperarea economică și militară, în cazul în care Italia sau Germania ar fi fost atacate de Franța (art. 2) precum și în situația în care unul dintre semnatori s-ar afla în război cu alte două mari puteri nesemnate (art. 3). Totodată, articolul 5 al tratatului prevedea adoptarea unei neutralități binevoitoare sau acordarea ajutorului militar dacă una dintre puterile semnate ar declara război altui stat⁶¹. După negocieri îndelungate, purtate în secret, la 18/30 octombrie 1883, s-a semnat la Viena, tratatul de alianță cu România, document la care a aderat în aceeași zi și Germania. Articolul 1 al tratatului prevedea caracterul defensiv al alianței.

Totodată, Germania, Austro-Ungaria și România urmau a-și acorda ajutor reciproc în cazul unui atac neprovocat asupra unuia dintre parteneri. România se obliga să intervină doar în cazul în care Austro-Ungaria ar fi atacată de Rusia sau Serbia, conform prevederilor articolului 2 al tratatului⁶². Articolul 4 al tratatului prevedea că, în cazul unui război, părțile semnate nu puteau încheia pace separată⁶³.

Tratatul semnat la 18/30 octombrie 1883 avea o valabilitate de cinci ani și un caracter secret. Prin semnarea acestui tratat România ieșea din izolarea de care era amenințată și evita o înțelegere între Petesburg și Viena în dauna intereselor sale. Tratatul a condus la rezolvarea

⁵⁷ A. J. P. Taylor, *Monarhia habsburgică. 1809-1918*, Editura All, București, 2000, p. 134.

⁵⁸ Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 400.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 401.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Paul Guichonnet, *Istoria Italiei*, Editura Corint, București, 2002, p. 102; ***, *Culegere de texte pentru istoria universală. Epoca modernă*, Vol. II 1848-1918, coord. Camil Mureșan, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, pp. 286-287.

⁶² Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 409.

⁶³ Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 122.

diferendului cu Austro-Ungaria privind navigația pe Dunăre. Comisia Europeană a Dunării a continuat să existe, chiar dacă statul român a exercitat controlul asupra sectorului fluvial dintre Drobeta Turnu Severin și Galați. Pe de altă parte, conducătorii statului român considerau că, prin semnarea tratatului cu Germania și Austro-Ungaria, îi va determina pe conducătorii de la Viena și Budapesta să renunțe la restricțiile impuse importurilor de animale și cereale din România. În ciuda acestui fapt, relațiile economice cu Austro-Ungaria s-au înrăutățit ajungându-se la războiul vamal din anii 1886-1891⁶⁴.

Prin alinața cu România, guvernul austro-ungar spera să slăbească lupta națională a românilor și să împiedice revendicarea de către guvernul român a teritoriilor locuite de români din cadrul monarhiei⁶⁵.

Germania a acceptat să adere la alianța dintre România și Austro-Ungaria pentru că prin acest act politic, sistemul de alianțe creat de Bismarck cuprindea toți vecinii Rusiei și întărirea pozițiile Germaniei în Europa de sud-est⁶⁶.

Tratatul de alianță româno-austro-ungar a fost ratificat la 6 noiembrie 1883 de către regele Carol I și împăratul Austro-Ungariei, Franz Ferdinand. Semnatarii tratatului au păstrat secretul în jurul actului încheiat, acesta fiind păstrat secret față de corpurile legiuitoare ale celor 3 state.

Tratatul de alianță din 1883 a dat guvernului austro-ungar posibilitatea să se amestece în treburile interne ale României. Astfel, s-a întâmplat în cazul românilor transilvăneni expulzați din România în septembrie 1885⁶⁷. Cu toate acestea, prevederile de ordin armat din cadrul tratatului de alianță din 1883 nu s-au aplicat niciodată, iar, în cele din urmă, în august 1916, România a intrat în război împotriva Austro-Ungariei.

În anul 1885 s-a redeschis „problema orientală” ca urmare unei răscoale începută, la 18 septembrie 1885, în orașul Plovdiv și soldată cu înlocuirea guvernatorului otoman și unirea cu principatul bulgar⁶⁸. La 14 noiembrie 1885 Serbia regelui Milan (1868-1889) declară război Bulgariei. Înfrângerile suferite de armata sârbă, precum și dorința Marilor Puteri de a restrânge aria conflictului a determinat ca, la 30 noiembrie 1885, ostilitățile să înceteze⁶⁹.

Tratativele de pace s-au desfășurat la București, deoarece România a rămas neutră în timpul conflictului armat, iar la 19 februarie/3 martie 1886 s-a semnat tratatul de pace de la București ce recunoștea unirea Rumeliei Orientale cu principatul autonom al Bulgariei⁷⁰. În 1887 tratatul Triplei Alianțe a fost reînnoit ca urmare a expirării termenului de 5 ani prevăzut în tratatul din 1882.

⁶⁴ Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op.cit.*, p. 108.

⁶⁵ *Ibidem*; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, Editura Oscar Print, București, 1998, p. 376.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 131.

⁶⁸ Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 411.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 413.

Sistemul bismarckian s-a dovedit a fi fragil după retragerea cancelarului german din viața publică, în 1890, la scurt timp după acest eveniment, în 1893, luând ființă cel de-al doilea bloc politico-militar din Europa cuprinzând, inițial, Rusia și Franța. La 8 aprilie 1904 s-a semnat acordul de la Londra între guvernele francez și englez, acord cunoscut ca Antanta Cordială⁷¹.

Urcarea pe tronul Germaniei a împăratului Wilhelm al II-lea, în 1888, după moartea bunicului său Wilhelm I și domnia de trei luni a tatălui său, Friedrich I, marea intensificare a politicii de expansiune a Germaniei. Astfel, Germania a sprijinit fără rezerve expansiunea Austro-Ungariei în Balcani, iar în mai 1891 tratatul Triplei Alianțe a fost reînnoit⁷².

Alianța României cu Austro-Ungaria a fost reînnoită, în 1892, primul ministru Dimitrie A. Sturdza a obținut aderarea Germaniei și Italiei la declarația de prelungire a alianței româno-austro-ungar până în 1903, document semnat de către regele Carol I și împăratul Franz Ferdinand cu prilejul vizitei în România din 1896⁷³. În iulie 1891 a luat sfârșit războiul vamal dintre România și Austro-Ungaria, ca urmare a deciziei ca mărfurile de import să fie taxate după un tarif general. De altfel, perioada războiului vamal (1886-1891) a determinat reducerea drastică a schimburilor comerciale între România și Austro-Ungaria.

Creșterea influenței economice și politice a Germaniei în Imperiul Otoman sub forma livrării de armament pentru armata otomană și a construcției, cu capital majoritar german, a sistemului de căi ferate ce urma să lege Bosforul de Golful Persic prin Bagdad punea în pericol interesele Rusiei și Marii Britanii în zona strâmtorilor. Toate aceste evoluții au condus la încheierea acordurilor între Franța și Anglia, din 8 aprilie 1904, și între Marea Britanie și Rusia, din 31 august 1907. Acestea au reglementat principalele diferende coloniale ce despărțiseră până atunci statele ce despărțiseră până atunci statele semnatare, punând bazele Antantei, coaliție opusă Triplei Alianțe. Concomitent, are loc un proces de apropiere între Italia și Franța, care semnează, în decembrie 1900, o înțelegere asupra delimitării zonelor de influență din nordul Africii. Aceasta a fost urmată, la 10 iulie 1902, de încheierea unui acord italo-francez⁷⁴. Astfel, în ciuda asigurărilor venite de la Viena sau Berlin, mulți oameni politici români erau convinși, încă de la începutul anului 1902, că Italia va ieși din Tripla Alianță.

În ciuda acestui fapt, la 4/17 aprilie 1902 a avut loc o nouă prelungire a tratatului secret ce lega România de Tripla Alianță⁷⁵. La începutul anului 1907 baronul Alois von Aehrenthal a prezentat un program de reorganizare a Imperiului Austro-Ungar incluzând anexarea provinciilor Bosnia și Herțegovina, aflate din 1878 sub administrație austro-ungară⁷⁶.

Profitând de proclamarea independenței Bulgariei față de Imperiul Otoman, la 5 octombrie 1908, Austro-Ungaria a anexat provinciile Bosnia și Herțegovina⁷⁷.

În timpul crizei bosniece din 1908, România s-a pronunțat pentru menținere status-quo-

⁷¹ Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 420.

⁷² Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 184.

⁷³ *Ibidem*, p. 188.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 228.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 224.

⁷⁶ Jean Béranger, *Istoria Austriei*, Editura Corint, București, 1999, p. 95.

⁷⁷ Gheorghe Nicolae Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 271.

ului în Balcani opunându-se obiectivelor expansioniste ale Austro-Ungariei și Bulgariei. În momentul culminant al rizei bosniece, la 19 martie 1909, reprezentantul diplomatic al României la Viena, Nicolae Mișu, telegrafia la București în legătură cu intenția Austro-Ungariei de a ataca Serbia. Consolidarea statului național român pe plan intern, extern și acutizarea crizei interne a Austro-Ungariei au făcut ca tratatul secret încheiat între cele două state în 1883 să de vină anacronica și contrar intereselor naționale ale României ce vizau unirea tuturor teritoriilor locuite de român într-un singur stat național. În iulie 1908 a avut loc revoluția „Junilor Turci”. Germania și Austro-Ungaria se temeau să nu piardă avantajele economice și politice pe care le dețineau în Imperiul Otoman, în timp ce, Rusia și Marea Britanie se temeau ca regimul constituțional otoman să nu reprezinte un exemplu pentru musulmanii aflați în imperiile lor.

Ilustrativ pentru atitudinea opiniei publice din România față de politica Austro-Ungariei în Balcani este discursul rostit în parlament de către Nicolae Iorga în decembrie 1908: „Austria reprezintă un trecut isprăvit; nu reprezintă un popor, nu reprezintă nici o misiune culturală sau vreo activitate economică în dezvoltare, ea trăiește numai din amintiri și tradiții”⁷⁸.

La 26 februarie 1909 s-a semnat un acord între Austro-Ungaria și Imperiul Otoman prin care Poarta recunoștea anexarea Bosniei și Herțegovinei în schimbul sumei de 2,5 milioane de lire turcești⁷⁹. În aceste condiții, Rusia nefiind pregătită pentru o ofensivă în Balcani era nevoită să recunoască, la 21 martie 1909, anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungarie⁸⁰.

În cele din urmă, Serbia a fost nevoită, la rândul său, la 31 martie 1909, să recunoască anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Imperiul Austro-Ungar. Aceasta a reprezentat umilirea Serbiei și a Rusiei de către Tripla Alianță, fapt ce va determina acțiunile viitoare ale Rusiei având ca scop sprijinirea aliatului balcanic. Dorind să creeze o breșă în cadrul Triplei Alianțe, țarul Nicolae al II-lea a încheiat, la 24 octombrie 1909 un acord menit să se opună expansiunii austro-ungare în Balcani cu regele Italiei, Victor Emanuel al III-lea (1900-1944). Acordul de la Racconigi a marcat un nou pas spre desprinderea Italiei de Tripla Alianță.

În mai 1911 a izbucnit o răscoală împotriva sultanului Marocului fapt ce determină intervenția trupelor franco-spaniole în orașul Fez, capitala țării. Marocul intra, astfel, sub stăpânirea Franței.

La 1 iulie 1911 guvernul german a trimis în portul Agadâr canoniera „Panther” și crucișătorul „Berlin”.

Urmare a opoziției Angliei, Germania este nevoită să accepte un acord cu Franța la 4 noiembrie 1911 conform căruia recunoștea protectoratul Franței asupra Marocului⁸¹.

În septembrie 1911, profitând de tensiunile dintre Germania, Franța și Marea Britanie, precum și de criza în care se afla Imperiul Otoman, Italia declară război Porții, urmând să ocupe Tripolitania (Libia) și Cirenaica. La 18 octombrie 1912 războiul se încheia prin semnarea tratatului de pace de la Lausanne. Astfel, Italia primea Tripolitania, Cirenaica și Dodecanezul.

⁷⁸ Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare*, Vol. I, partea I, București, 1939, p. 217.

⁷⁹ Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 432.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 433.

⁸¹ *Ibidem*, p. 438.

În aceeași zi a izbucnit primul război balcanic între Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegreu, pe de o parte, și Imperiul Otoman, pe de altă parte.

După obținerea independenței, Bulgaria a inițiat o politică expansionistă având ca scop încorporarea Macedoniei și Traciei. Astfel, Bulgaria s-a apropiat de pozițiile Austro-Ungariei, fiind contractate împrumuturi pentru modernizarea armatei. De asemenea, diplomația bulgară făcea presiuni asupra Rusiei ca aceasta să nu se opună tendințelor sale expansioniste.

Succesele întregite de aliații balcanici, printre care victoria de la Ceatalgea din 26 noiembrie 1912 au condus la zdrobirea forțelor otomane din Europa și la eliberarea celei mai mari părți a peninsulei Balcanice.

La 16 decembrie 1912 s-au deschis tratativele de pace de la Londra între diplomații aliaților balcanici și Poarta otomană. Acestea au condus la puține rezultate, divergențele dintre aliații balcanici și Poartă, precum și neînțelegerile privind divizarea Macedoniei conducând la declanșarea celui de-al doilea război balcanic.

România și-a păstrat neutralitatea în timpul primului război balcanic, solicitând Bulgariei rectificarea frontierei de sud a Dobrogei ca urmare a importanțelor achiziții teritoriale obținute de Bulgaria în Macedonia. Tratatul româno-bulgar din cadrul Conferinței de pace de la Londra nu au avut niciun rezultat fiind întrerupte la 25 decembrie 1912. În aceste condiții, România a acceptat ca Rusia, Austro-Ungaria, Germania, Italia, Franța și Marea Britanie să medieze problemele teritoriale cu Bulgaria în cadrul Conferinței internaționale de la Petersburg. Astfel, la 26 aprilie/9 mai 1913 reprezentanții celor șase mari puteri au încheiat „Protocolul de la Petersburg” prin care Bulgaria ceda României orașul Silistra și câteva mici teritorii din sudul Dobrogei. La 30 mai 1913 s-a semnat tratatul de pace de la Londra ce pune capăt primului război balcanic concomitent Bulgaria, sprijinită de către Austro-Ungaria, se pregătea de război împotriva foștilor săi aliați: Serbia, Grecia și Muntenegru⁸². La 16/29 iunie 1913 a debutat cel de-al doilea război balcanic ca urmare a atacului armatei bulgare asupra Serbiei, Greciei și Muntenegrului. Încercările diplomației Austro-Ungare de a determina România să sprijine acțiunea militară a Bulgariei au eșuat, iar la 27 iunie/10 iulie 1913 România a declarat război Bulgariei, intrând în cel de-al doilea război balcanic⁸³. Urmare a evoluțiilor de pe câmpul de luptă, Bulgaria a fost nevoită să ceară pace, astfel că, în iulie 1913 s-au desfășurat la București, lucrările Conferinței de pace cu participarea României, Serbiei, Greciei, Muntenegrului, pe de o parte, și a Bulgariei pe de altă parte.

Titu Maiorescu, președintele Conferinței de pace de la București, a reușit să tempereze revendicările foștilor aliați față de Bulgaria și, după mai multe runde de negocieri, la 28 iulie/10 august 1913 a fost încheiat tratatul de pace de la București. La 29 septembrie 1913 s-a semnat la Istanbul tratatul de pace între Bulgaria și Imperiul Otoman conform căruia o parte a Traciei Orientale, cu orașul Adrianopol (Edirne) rămânea în componenta Imperiului Otoman.

După cel de-al doilea război balcanic s-a produs o regroupare a statelor din sud-estul Europei. Astfel, Bulgaria și Imperiul Otoman se vor apropia tot mai mult de pozițiile Triplei

⁸² Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 444.

⁸³ *Ibidem*.

Alianțe, în timp ce România se apropie tot mai mult de Antanta. Totodată, contradicțiile existente între Italia și Austro-Ungaria în problemele balcanice au condus la distanțarea Italiei de Tripla Alianță și la apropierea acesteia de puterile Antantei.

Bibliografie

- ALTER, Peter, *Problema germană și Europa*, Editura Corint, București, 2004.
- BÉRENGER, Jean, *Istoria Austriei*, Editura Corint, București, 1999.
- BERSTEIN, Serge, MILZA, Pierre, *Istoria Europei*, Vol. III, Editura Institutul European, Iași, 1998.
- CĂZAN, Gheorghe Nicolae, RĂDULESCU-ZONER, Șerban, *România și Tripla Alianță*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- CIACHIR, Nicolae, BERCAN, Gheorghe, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- CIACHIR, Nicolae, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă*, Editura Oscar Print, București, 1998.
- DREYFUS, F.-G., JURCIN, A., THIBAUT, P., MILZA, P., *Istoria Universală*, Vol. 3, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006.
- DROZ, Jacques, *Istoria Germaniei*, Editura Corint, București, 2006.
- ISAR, Nicolae, *Istoria modernă a românilor 1774/1784-1918*, Editura Universitară, București, 2006.
- IORGA, Nicolae, *Discursuri parlamentare*, Vol. I, partea I, București, 1939.
- GUICHONNET, Paul, *Istoria Italiei*, Editura Corint, București, 2002.
- TAYLOR, A. J. P., *Monarhia habsburgică. 1809-1918*, Editura All, București, 2000.
- ***, *Istoria Românilor*, Vol. VII, tom II, coord. Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- ***, *Culegere de texte pentru istoria universală. Epoca modernă*, Vol. II 1848-1918, coord. Camil Mureșan, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.

DIVERGENȚE ÎNTRE STAT ȘI SOCIETATE ÎN ROMÂNIA SECOLULUI XX: GREVA MINERILOR DIN VALEA JIULUI DIN AUGUST 1977

EUGEN GHEȚE
Universitatea Ecologică
Facultatea de Drept

Abstract. *In year 1977 romanian miners from the region of "Valea Jiului" get into strike as a protest against heavy conditions of work and life. Immediately, the communist regime begins a hard repression against them.*

Keywords: *strike, miners, repression, Valea Jiului, communism*

Divergențele care au apărut în secolul al XX-lea între statul român și societate per ansamblu sau părți ale ei au luat forme multiple și de asemenea manifestările și formele acestor divergențe au evoluat în funcție de perioada în care s-au desfășurat și de structura societății românești și a clasei și sistemului politic de la conducere.

Mai puțin cunoscută și comentată chiar și după evenimentele din 1989, greva minerilor din Valea Jiului din august 1977 este un fapt real petrecut între 1 și 3 august 1977. Premisele care au dus la această divergență în plin regim comunist s-au acumulat treptat. În primul rând anul 1977 este unul dificil mai ales datorită evenimentului natural de pe 4 martie, cutremurul puternic făcând multe victime și pagube materiale. Gestionarea greșită a acestui eveniment dificil și încercarea de acoperire de către regim a efectelor lui a declanșat o stare de nemulțumire latentă în cadrul populației. În Valea Jiului în mod particular urmările acestui eveniment natural s-au adăugat peste condițiile de trai grele specifice unei zone miniere.

Încă din 1972 regimul a încercat să reducă mult cheltuielile în privința personalului angajat. Exista o permanentă lipsă de personal muncitor fapt care s-a tradus prin suplimentarea neremunerată a orelor de muncă pentru personalul existent atunci. În plus legea 3/1977 privind asigurările sociale a fost o cauză imediată a amplificării tensiunilor din Valea Jiului, această lege obligând minerii pensionari cu invaliditate care încă lucrau la suprafață să aleagă între pensie și salariu, nemaiputând cumula cele două categorii de venituri. În 1977 putem spune că nu este singurul protest deschis contra regimului instaurat de Ceaușescu, unul demn de luat în seamă fiind cel al scriitorului Paul Goma care a redactat un document adresat inițiatorilor Chartei 77, document intitulat "Către Pavel Kohout și camarazii săi". Protestul lui Goma a continuat cu "Scrisoare deschisă adresată Conferinței de la Belgrad", și acest document și cel adresat Chartei 77 fiind difuzate de către postul Radio Europa Liberă. La acest document a aderat pe 20 februarie 1977 și Vasile Paraschiv, un alt disident marcant al acelei perioade.

Această grevă a însemnat și o lovitură dată imaginii Partidului Comunist care încerca să se erijeze în protector al clasei muncitoare și țărănimii, imagine intens promovată printr-o propagandă agresivă, dar neconformă cu realitatea. Această acumulare latentă a tensiunii pe parcursul anului 1977, începând cu protestele lui Goma, continuând cu nemulțumirile cu rădăcini mai vechi ale minerilor din Valea Jiului ajunse la un punct critic, determinate de politicile mascate ale partidului de reducere a costurilor salariale și de personal vor duce la declanșarea în vara tensionatului an 1977 a celei mai mari greve din România comunistă, fapt care a fost unul din primele semne de subrezire ale regimului.

Declanșarea grevei

Asa cum spun și documentele declassificate ale Securității în seara zilei de 30 iulie 1977, la Lupeni, un grup de 100 de mineri doresc să plece către București pentru a cere informații suplimentare în legătură cu legea 3/1977. Securitatea era informată despre acest fapt de către ofițerul responsabil cu minele din acest oraș, informat la rândul lui chiar de către unul din participanții la acțiune. Organele de stat au hotărât ca Securitatea să nu intervină, oamenii fiind lăsați să își continue acțiunea.

În dimineața zilei de 1 august 1977 fostul prim-secretar al comitetului de partid Petroșani, Clement Negruț, se afla la mina Lupeni, împreună cu fostul prim secretar P.C.R. de la comitetul orașenesc Lupeni, intenționând să discute cu minerii, inclusiv cu cei ce voiau să plece la București. S-au produs altercații între mineri și Negruț, ultimul afirmând că „le rezolvă el problemele...”.

Situația s-a precipitat deoarece același oficial de la mina din Lupeni a fost depășit de situație, amenințând că raportează problema la București direct lui Nicolae Ceaușescu. Într-adevăr, 3000 de mineri nemulțumiți erau în curtea minei, iar conducerea acestora a raportat organelor superioare de partid situația. Greviștii au încercat mobilizarea Văii Jiului datorită unor zvonuri privind represalii armate. Securitatea și miliția locală în continuare nu s-au implicat, mărginindu-se la a strânge informații cu privire la capii grevei. S-a format rapid o comisie alcătuită din cadre superioare ale C.C. al P.C.R., syndicate și cadre M.A.I. care s-a deplasat în Valea Jiului, Ceaușescu fiind informat pe 2 August 1977. Deși la fața locului a ajuns pe 1 August 1977 mai întâi comisia formată din cadrele mai sus amintite, minerii au declarat că doresc să negocieze direct cu Ceaușescu. S-a montat o tribună ad hoc unde oamenii veneau și își spuneau nemulțumirile. De asemenea, pe fondul tensiunii și al consumului de alcool s-au produs și unele tulburări mai violente, fiind agresați membrii ai miliției de atunci și persoane din conducerea minei Lupeni.

În noaptea de 1 spre 2 august, protestul s-a extins și către alte exploatări miniere din zonă (Paroșeni). S-a organizat un comitet de grevă și s-au formulat revendicări care constau în:

- reducerea timpului de lucru la 6 ore
- reducerea vârstei de pensionare

- menținerea prevederilor anterioare legii 3/1977 privind invaliditatea
- reducerea planului de producție, etc.

Înainte de venirea lui Ceaușescu, o comisie a P.C.R., condusă de către Ilie Verdeț, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a încercat rezolvarea situației și aplanarea conflictului, fără rezultat însă. La un moment dat Ilie Verdeț împreună cu alți oficiali au fost sechestrați de către mineri. Pe 3 August, Nicolae Ceaușescu a ajuns în Petroșani și a plecat să se întâlnească la Lupeni cu greviștii, care i-au prezentat revendicările prin comitetul lor organizat. Atmosfera era în continuare tensionată, existând chiar persoane care au strigat contra lui Ceaușescu. Acesta a încercat să aplaneze conflictul ținând una din lungile lui cuvântări, aprox. 5 ore.

Cei peste 35000 de mineri (cifra aproximativă) nu au fost convinși de discursul lui Ceaușescu, existând în continuare vociferări. Pe toată perioada grevei organele de miliție și de Securitate se pare că au adus efective importante în zonă, fiind luate măsuri pentru ca depozitele de armament ale armatei să fie păzite de frica degenerării situației. De asemenea, cei care au condus greva minerilor au fost în permanență supravegheați de către oamenii Securității.

Urmările grevei

Nicolae Ceaușescu a dispus crearea de comisii corespunzând diverselor domenii în care minerii au avut nemulțumiri, aceasta ducând la o rezolvare parțială a unora dintre revendicări. Cel care a fost însărcinat cu rezolvarea problemelor ridicate în Valea Jiului a fost Ilie Verdeț, deși acesta a fost contestat puternic de către mineri. El a fost numit în fruntea comisiei guvernamentale, care urma să se ocupe de rezolvarea problemelor din Valea Jiului.

În același timp însă, aparatul de represiune al statului, în special Securitatea și miliția de atunci, au susținut o activitate intensă de strângere a informațiilor despre toate persoanele suspectate că ar putea organiza pe viitor revolte contra sistemului. De asemenea, au fost efectuate și un număr de aproximativ 15 arestări de drept comun pentru distrugerii și tulburarea liniștii publice. Aproape 200 de persoane pe care regimul le considera periculoase din punct de vedere politic au fost avertizate și obligate să părăsească zona aproape imediat după evenimente. Ale câteva sute au primit avertismente.

Această grevă a minerilor din Valea Jiului a arătat de fapt situația reală a raporturilor tensionate dintre stat și societate, tensiuni datorate în special sistemului comunist rigid adoptat de către Partidul Comunist după vizita lui Nicolae Ceaușescu în R.P.D. Coreeană din 1971.

Practic, greva din 1977 a arătat în mod real ruptura dintre statul comunist român și componentele sociale ale societății românești, în special falia care exista între muncitorime și Partidul Comunist, deși acesta, prin intense campanii de propagandă, se erija în protectorul muncitorimii și țărânimii din România.

Divergența (alături de revolta muncitorilor din Brașov din 1987) dintre stat și o parte componentă importantă (mai ales pentru un regim comunist) a societății românești a arătat slaba

capacitate a Partidului Comunist de a se adapta realităților sociale și economice ale acelei perioade. Acest conflict dintre statul comunist și o parte a societății a demonstrat de asemenea că statul a fost puțin flexibil în abordarea unor conflicte asemănătoare, cum s-a văzut apoi și în 1987, la evenimentele din 1989 și chiar după 1989, atunci când au avut loc celebrele “mineriade.”

Bibliografie

Banu Florian, *Instrumentalizarea trecutului: greva minerilor din Valea Jiului din august 1977 în viziunea Serviciului Român de Informații* – Extrase din Arhivele C.N.S.A.S. București, fond Documentar, dosar nr.117, vol. 5, f.132-141.

Cesereanu Ruxandra, *Greva minerilor din Valea Jiului, 1977*, Revista 22, 03.08.2004.

Spiridon Raluca Nicoleta, *Mineriada lui Ceaușescu din 1977*, Historia.ro, 10.02.2011, site accesat la 05.07.2012.

MODELUL ICONOGRAFIC AL ARCAȘULUI DE PE CRUCEA DE PIATRĂ DE LA RUTHWELL

MIHAI DRAGNEA

Universitatea din București

Facultatea de Istorie

Masterand Studii Medievale

E-mail: terra_mater_2007@yahoo.com

Abstract. *Numerous studies and articles have been written about the Anglo-Saxon stone cross of Ruthwell, Scotland (the VIIIth century), analysing very carefully each detail. Be it an analysis from a religious point of view or an artistic one, scientists have tried time and time again to offer us precious information about the famous Paleochristian monument. It is said that this remarkable monument contains the oldest Anglo-Saxon literary text.*

Keywords: *Ruthwell Cross, Anglo-Saxon literature, Stone Cross, Paleochristianity*

S-au scris numeroase studii și articole despre crucea de piatră anglo-saxonă de la Ruthwell din Scoția (secolul al VIII-lea), analizându-se minuțios fiecare detaliu în parte. Fie că a fost vorba despre o analiză efectuată din perspectivă religioasă sau artistică, cercetătorii s-au străduit îndeajuns să ne ofere informații prețioase despre celebrul monument paleocreștin. Despre acest monument remarcabil se spune că ar conține cel mai vechi text literar anglo-saxon. Eruditul istoric al artelor, Nikolaus Pevsner considera că cele două cruci de piatră de la Bewcastle (Anglia) și Ruthwell reprezentau la vremea lor cele mai importante monumente creștine. Ca stil arhitectural, crucea de la Ruthwell se aseamănă cu mai toate crucile irlandeze creștine de dimensiuni mari. Un studiu a fost publicat de profesorul F. Saxl în "The Ruthwell Cross", *Journal of Warburg and Courtauld Institutes*, VI, 1943 iar altul de profesorul Meyer Schapiro în "The Religious Meaning of the Ruthwell Cross", *Art Bulletin*, XXVI, 1944. Ei și-au publicat aproape simultan lucrările în primăvara anului 1945, deși datorită comunicațiilor îngreunate din cauza războiului, cei doi autori abia aflau ce făcea fiecare. În timp ce profesorul Saxl punea amprenta pe originea mediteraneană a simbolurilor iconografice și pe unele elemente stilistice ale reprezentărilor de pe cruce și de pe pedestal, profesorul Schapiro discuta pe larg însemnătatea religioasă a reliefurilor.

În 1664, crucea de la Ruthwell a fost distrusă de prezbiterieni urmând a fi restaurată la 1818 de către Henry Duncan și mutată în 1887 în actuala sa locație, biserica Ruthwell. Un lucru extrem de important este faptul că inscripțiile de pe cruce, gravate în piatră, sunt în două limbi și au fost redactate în două tipuri de scriere: latină și runică (rune anglo-saxone). Aceste inscripții conțin fragmente din cel mai vechi poem creștin din literatura anglo-saxonă, *Visul Sf. Cruci*.

Alături de alte scrieri vechi, acest poem s-a păstrat în *Cartea Vercelli* (secolul al X-lea). Pe cruce mai sunt gravate mai multe personaje și scene biblice. Majoritatea subiectelor reprezentate pe cruce se aliniază cu ideea vieții solitare a pustnicilor în deșertele egiptene sau siriene: tentarea Domnului și adorarea Sa de către bestiile deșertului, Sf. Ioan Botezătorul, pustnicii Paul și Anton, Sf. Maria Magdalena, care se crede că a fost retrasă, Fuga în Egipt – acestea sunt temele evidențiate cu aluzie către viața în deșert.

Referințele lui Saxl la Psalm se poate explica ușor prin faptul că Iisus este reprezentat în partea centrală a crucii, stând pe șarpe și leu, care, de altfel, nu reprezintă bestia cucerită, ci animalele deșertului venerându-l pe Dumnezeu. Schapiro se referea la imaginea arcașului doar într-o notă de subsol. El credea că arcașul și pasărea nu aveau un „sens religios definit” și explică scena ca fiind „una din cele mai vechi exemple de imagistică seculară medievală la un punct terminal al unui monument religios”. Astfel el pare să se fi gândit la o scenă de vânatoare având mai mult sau mai puțin un caracter ornamental, deconectată de predominantă temă a vieții din deșert care de altfel o găsisse atât de puternic evidențiată în încrustările de pe cruce.

Atât Saxl cât și Schapiro nu au putut găsi un model biblic cu ajutorul căruia să poată stabili o analogie între scenele reprezentate pe cruce și Vechiul Testament. În Geneză 21:12-21 apare povestea despre tratamentul oferit de către Avraam sclavei sale Hagar și a fiului acestuia, Ismael. Sub cererea imperativă a Sarei (soția lui Avraam), care îl văzuse pe Ismael jucându-se cu fiul ei Isaac (după spusele legendei, Ismael a îndreptat în glumă arcul sau către Isaac), Avraam a fost nevoit să-i alunge pe Hagar și Ismael (fiul născut din Avraam și Hagar) din casa sa, oferindu-le o bucată de pâine și un ulcior cu apă. Hagar a rătăcit în sălbăticia din Beer Șeva, în Negeb, unde apa s-a consumat repede. Astfel, a lăsat copilul sub un arbore și s-a așezat „mai departe, cam la o aruncătură de săgeată”, pentru a nu vedea moartea copilului său. Dumnezeu a văzut clipele grele prin care trecea femeia și i-a deschis ochii pentru a-i arăta o fântână ce se afla în apropiere. Astfel ea a putut să umple ulciorul și să îi dea copilului să bea. „Așa Dumnezeu a fost alături de băiat; și a crescut și a trăit în sălbăticie, devenind arcaș (*moratus est in solitudine factusque est iuvenis sagittarius*); și a trăit în sălbăticia din Paran unde mama sa i-a găsit soție din țara Egiptului.”

Tradiția rabinică spune că Ismael a devenit învățătorul și maestrul arcașilor și în alte tradiții se spune că „țintea doar după păsări”. O legendă spune că îngerii protestau împotriva arătării fântânii lui Hagar: „De ce să aibe Ismael apă când urmașii săi îi vor distruge pe Israeliți prin însetare?” Ar fi dificil de spus dacă săgetarea vulturului Înălțării (dacă ar fi să acceptăm interpretarea lui Saxl a păsării) ar trebui considerată sau nu importantă ostilității Isameliților împotriva lui Israel și împotriva poporului lui Iisus. Nu ar trebui să uităm că vulturul ar putea simboliza, pe baza Psalmului 102:5 și a cărții Isaia 40:31, comunitatea aleasă de Dumnezeu. De asemenea, trebuie să rămână indecis dacă arcașul de pe Crucea Ruthwell țintea la pasăre (după cum sugerează Schapiro) sau țintește în gol (comparabil cu arcașii din Psaltirea de la Utrecht), sau nu țintește la pasăre deloc.

Modelul iconografic al arcașului Ismael este întâlnit în arta insulară, mai exact în operele călugărului benedictin Augustin, cunoscut ulterior drept Sf. Augustin (secolul al VII-lea). Acolo,

arcașul îl reprezintă pe Ismael arătos cu aspect princiar, ce își țintește săgeata spre o pasăre aflată în vârful unui copac stilizat în mod extravagant, destul de mare să fie un vultur. Mama sa Hagar, stă în partea stângă a copacului, făcând un gest ce sugerează că dorește să oprească arcașul să tragă în pasăre, în timp ce o tânără egipteancă, soția lui Ismael, pare să își calmeze soacra. Acest model iconografic este reprezentat într-o într-o gravură a lui Rembrandt din secolul al XVII-lea. Ernst H. Kantorowicz consideră că arcașul din gravurile Crucii Ruthwell îl reprezintă pe Ismael în pustietate.

Bibliografie

- Kantorowicz Ernst H., „The Archer in the Ruthwell Cross” *The Art Bulletin*, XLII, 1, 1960.
- Meyer Schapiro, „The Religious Meaning of the Ruthwell Cross”, *Art Buletin*, XXVI, 1944.
- Saxl Fritz, „The Ruthwell Cross”, *Journal of Warburg and Courtauld Institutes*, VI, 1943.
- The Vercelli Book*, Ed. by George Phillip Krapp, Columbia University Press, New York, 1932

Anexa 1. Lista ilustrațiilor

2. Ithmael with Hagar and His Egyptian Wife. Brit. Mus. Cotton MS Claudius B. IV, fol. 36r (photo: Courtesy of the British Museum)

Fig. 1 Modelul iconografic al arcașului (Sf. Augustin)

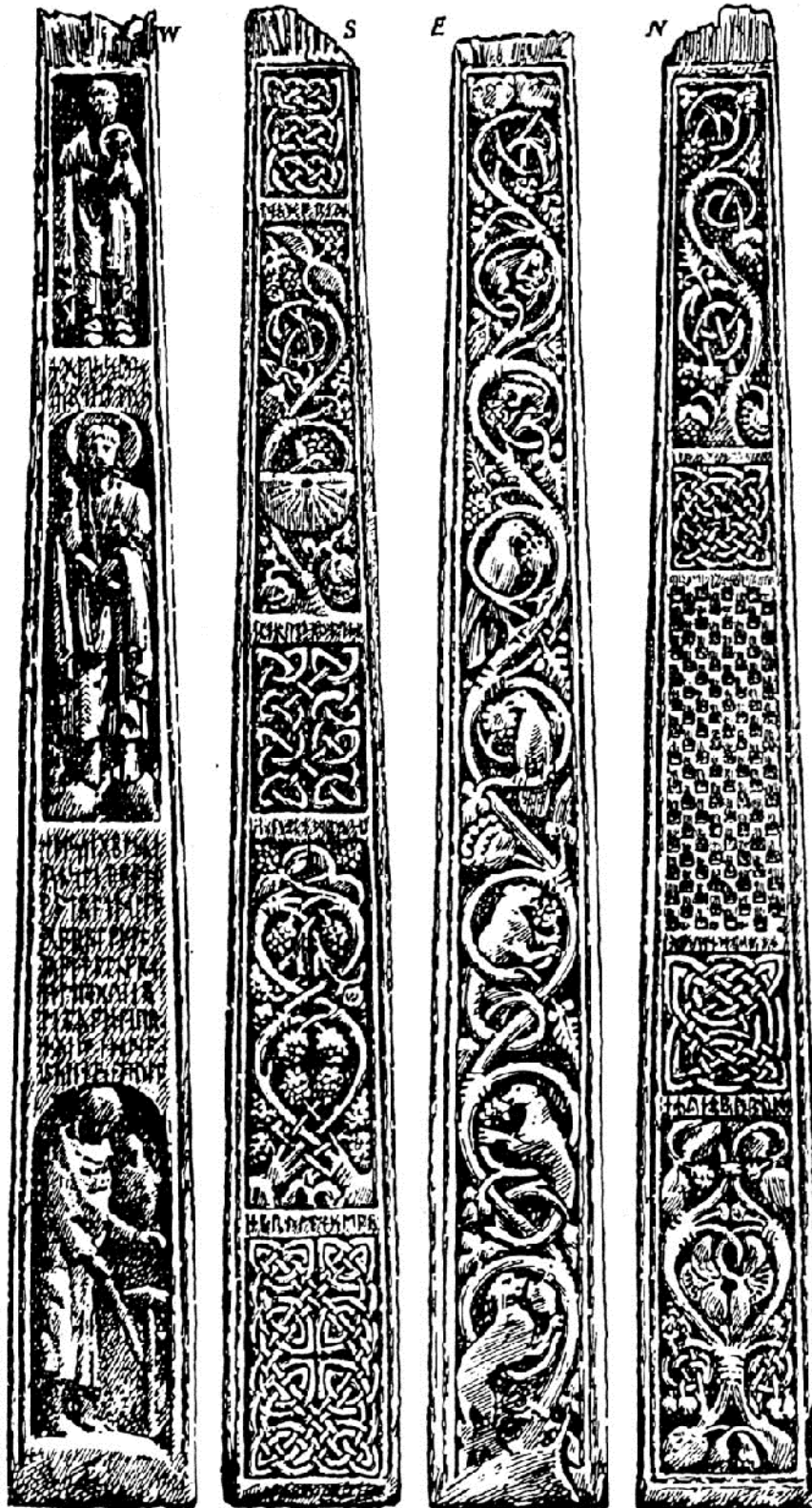

Fig. 2 Crucea de piatră de la Ruthwell

EVOLUȚIA DIPLOMAȚIEI

ADRIANA ROȘCA

Universitatea din București

Facultatea de Istorie

Masterand Istorie modernă

E-mail: rosca_adriana_m@yahoo.com

Abstract. *This article speaks about the beginning of democracy in the Western Europe. Western European diplomacy was shaped early in his birth, as part of the system of interstate relations, a policy based on old traditional archaic forms of governance. The main factors for westernization diplomatic methods were determined mainly by the principle balance of forces. The main international political system that governed Europe, is composed of a complex set of symbols, concepts and methods, all reflected in the manner of dealing with other neighboring countries. So between this system of foreign affairs and culture of each people its own, as an emblem feature, you can see a close connection. The rules were laid the foundation stone of diplomacy began to be established early in the fifteenth century, when they begin to be addressed first attempts association and joint problem solving between the European states and begin to develop as a true field of real importance in the late-nineteenth century, when the Congress of Vienna in 1815.*

Keywords: *Modern Europe, Diplomacy, international history, Viena, Aix-la- Chapelle, Sir Henry Wotton, diplomatic elite*

Diplomația se cunoaște a fi principală formă de interacționare între state până la Primul Război Mondial. Practica diplomatică a reprezentat rezultatul activității unui grup restrâns, care deținea factorul decizional în vederea gestionării relațiilor interstatale, cunoscute în cercetarea istorică ca “afacerile străine sau politica externă”⁸⁴, ea nu este o invenție a trecutului sau a prezentului, ci o necesitate elementară în orice raport dintre stat și națiuni, “ea gestionează relațiile internaționale, folosind ca instrument negocierea, reprezentând metoda prin care aceste relații sunt ajutate și administrate de către ambasador și miniștrii lui, prin intermediul artei diplomatice”⁸⁵.

Diplomația Europei Vestice a fost modelată încă de la începutul nașterii sale, ca parte componentă în sistemul de relații interstatale, de o politică tradițională bazată pe vechile forme

⁸⁴ Rudolf Dinu, *The diplomatic elite in the Modern Europe. Notes regarding the history of italian legation in Bucharest (1879-1914)*, în „Revue des etudes sud- est europeennes”, an XXXVII-XXXVIII, 1999-2000, nr. 1-2, p. 239.

⁸⁵ Harold Nicolson, *Diplomacy*, Londra, Oxford University Press, 1963, p. 15.

de conducere arhaice. Principalii factori care au determinat occidentalizarea metodelor diplomatice au fost determinați în principal de principiul balanței de forțe. Însă într-o oarecare măsură, această balanță, se centra pe ideea de armonie, care ulterior avea să conducă la premisa centrală de drept și justiție, devenind „cutumiar asumarea ideei că această balanță de putere denotă un just echilibru”⁸⁶, iar diplomația se străduiește să-și creeze această imagine, motiv pentru care aspectul creat cu îndârjire și metoda prin care aceasta se naște, reprezintă o parte unificatoare a sistemului de drept internațional, așadar noua formă de diplomație are ca moștenire calitățile și defectele vechii diplomații.

Principalul sistem politic internațional care a guvernat Europa, este compus dintr-un ansamblu complex de simboluri, concepte și metode, toate acestea reflectându-se în maniera de a trata cu celelalte state vecine. Așadar între acest sistem al afacerilor străine și cultura proprie a fiecărui popor, ca și emblemă caracteristică, se poate observa o conexiune strânsă.

Diplomația reprezintă cuvântul cu care este asociată deseori politica externă, însă aceasta poate fi considerată atât substanța pe care un stat o urmărește în gestionarea relațiilor cu un alt stat cât și o unealtă folosită pentru a-și pune scopurile în aplicare. Principala funcție a diplomației este considerată a fi negocierea, aceasta are rolul de a identifica problemele comune dintre state⁸⁷ în vederea soluționării acestora. Clarificarea problemelor existente se va face prin intermediul așa numitelor întrevederi diplomatice care au la baza lor un protocol ce trebuie urmat și respectat în vederea unei soluții favorabile.

Regulile care au pus piatra de temelie a diplomației încep să fie stabilite încă de la începutul secolului al-XV-lea, atunci când încep să fie abordate primele încercări de asociere și soluționare a problemelor comune dintre statele europene și începe să se dezvolte ca un adevărat domeniu cu o importanță reală în secolul al-XIX-lea, odată cu Congresul de la Viena din anul 1815, care stabilește o nouă ordine europeană și conferă viață relațiilor diplomatice. Fondarea relațiilor internaționale sau a politici externe se datorează schimbărilor naționale și politici imperiale. A existat, o tendință a se lăsa problema afacerilor externe în mâna unui cabinet format din persoane specializate în domeniu cu încrederea că aceștia vor menține ”drepturile și interesele” prin propriile metode, problemă reglementată prin fondarea statutelor menționate mai sus.

Evoluția diplomatica a fost un proces lent până la stabilirea unor norme în perioada modernă. Odată cu statutul adoptat de Congresul de la Viena din 1815, care a deschis calea unor noi măsuri ce definesc perioada modernă ca fiind una destul de complexă, Regulamentul din 19 Martie 1815 și ulteriorul Regulament al Congresului de la Aix-la- Chapelle, a stabilit bazele serviciului diplomatic și a-l reprezentanților săi⁸⁸, serviciul diplomatic fiind recunoscut ca o componentă distinctă a serviciului public în fiecare țară. În urma acestor congrese au fost stabilite patru categorii de astfel de reprezentanți printre care amintim:” 1. ambasadori, legați

⁸⁶ Adda B. Bozeman, *Politics and culture in international history*, Princeton, Princeton University Press, 1960, p. 494.

⁸⁷ Graham Evans; Jeffrez Newnham, *Dicționar de relații internaționale*, f.l., Editura Universal Dalsi, p. 139.

⁸⁸ Harold Nicolson, *op.cit* , p. 32.

papali, 2. trimiși extraordinari ai Miniștrilor plenipotențari, 3. miniștrii rezidenți, 4. charge d'affaires⁸⁹.

Prin intermediul articolului 4 al regulamentului stabilit în urma congresului de la Viena, se menționează că reprezentanți diplomatici, trebuie să-i preia sarcinile în funcție de data oficială a sosirii lor⁹⁰, stipulându-se în mod clar care sunt îndatoririle acestora, iar prin intermediul articolului 26 din Convenția de la Viena s-a proclamat libera circulație și deplasarea diplomaților⁹¹. Astfel un bun diplomat trebuie să posede numeroase calități care îl vor recomanda pentru acest post, dintre care se pot aminti spiritul de observație, o gândire obiectivă, promptitudinea, precizie, veridicitate, răbdare, obediența, bunele maniere, amabilitate, stăpânire de sine, dar mai ales trebuie să se bucure de încrederea propriului guvern și de simpatia și încrederea țării unde rezidă⁹². Totuși trebuie dezvăluit faptul că toate calitățile admirabile pe care le posedă un diplomat sunt impuse de diferite forme politice. Există numeroase aprecieri referitoare la natura, la modul de a înțelege și a de a se comporta un diplomat. Sir Henry Wotton definea un ambasador ca un “om onest, trimis să mintă în străinătate pentru binele propriei țări”⁹³, afirmație făcută înainte de a se stabili reguli fixe pentru meseria de diplomat. Alte păreri definesc un ambasador ca fiind inactiv, o persoană frivolă care prețuiește un singur lucru ca fiind important, propriile mofturi⁹⁴. Însă realitatea ne dezvăluie că un diplomat este o necesitate, el nu are pur și simplu un rol decorativ, prin intermediul său se stabilesc relațiile dintre două state, rolul său fiind acela al unui agent al păcii.

Legătura dintre aceste state suverane ale secolului al-XIX-lea se face pe baza raportului diplomatic și al misiunilor întreprinse de reprezentanții țărilor participante la astfel de întruniri. Raportul diplomatic constă în stabilirea relațiilor diplomatice și hotărârea unor misiuni pentru dezvoltarea acestor relații care urmăresc promovarea unui raport de prietenie, precum și dezvoltarea legăturilor economice, culturale și științifice⁹⁵ între statul acreditat și statul acreditat. În orice stat de tip monarhic corpul diplomatic era format din membrii apropiați ai familiei regale și din cei care se aflau în imediata apropiere a suveranului⁹⁶.

Alegerea unui nou diplomat se face în funcție de particularitățile fiecărei țări, ținându-se seama de cunoștințele persoanei asupra țării de reședință, cunoașterea limbii, pregătirea generală și de specialitate, experiența acumulată, precum și relațiile de prietenie cu personalități din statul respectiv, putem spune că se realizează un adevărat ritual de pregătire a noului diplomat, care poate fi definit ca protocol.

⁸⁹ Harold Nicolson, *op.cit*, p. 32

⁹⁰ *Ibidem*, p. 181.

⁹¹ Mircea Malita, *Diplomatia: scoli si institutii*, Ediția a IIa, București, Editura Didactica și Pedagogica, 1975. p. 217.

⁹² Harold Nicolson, *Arta diplomatică*, București, Editura Politică, 1966, p. 57.

⁹³ Edmund, A.D. Walsh, S.J.Ph.D. Regan, *The History and nature of international relations*, New York, The MacMillan Company, p. 93.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 94.

⁹⁵ Mircea Malita, *op.cit.*, p. 209.

⁹⁶ Harold Nicolson, *Diplomacy...*, p. 183.

În ceea ce privește trimiterea și primirea unui nou diplomat există diferite proceduri în funcție de fiecare stat, de exemplu în Marea Britanie, atunci când un diplomat trebuie să se retragă, era necesar să se aleagă un succesor. Sarcina îi revenea în acel moment Secretarului Afacerilor Externe, care urma să fi ghidat în alegerea pe care trebuie să o facă de către consilierii săi. Dacă postul care urma a fi reocupat era unul cu o importanță extremă, atunci secretarul se era nevoit să se consulte cu Primul Ministru și chiar cu întreg cabinetul. După ce decizia a fost luată și persoana potrivită a fost alesă, secretarul îi va scrie o scrisoare privată, oferindu-i acel post. Odată ce propunerea a fost acceptată, Ministerul Afacerilor Externe trebuie să obțină aprobarea țării în care ar putea fi trimis. Aceste cereri de ofertă privată, conform tradiției trebuie făcute înaintea ca o anumită persoană să fie considerată persona grata.

Guvernul țării către care sunt adresate cererea de aprobare a noului diplomat, își va consulta ambasada în privința caracterului și antecedentele persoanei propuse. Dacă propunerea a fost respinsă, persoana refuzată se cădea să fie discretă și să nu-și informeze prietenii despre oferta care i-a fost făcută. Dacă cererea a fost aprobată, atunci urmau să fie pregătite cele necesare pentru voiaj și pentru preluarea funcției. Pe parcursul a doar câteva zile unui ambasador sau un ministru însărcinat cu preluarea unui nou post îi erau înmânate o serie de instrucțiuni sub forma unor importante Acte de Stat, care conțineau instrucțiuni transmise de către Secretarul de stat în urma unei întrevederi. Acestuia i se ofereau și rapoartele anuale ale predecesorului său, precum și un alt raport care conținea informații despre membrii corpului diplomatic aflat în capitala unde acest nou delegat a fost trimis. După ce toate acestea au fost făcute, noul delegat avea sarcina de a-și anunța personalul cu privire la data și ora la care va sosi. Vechile ceremonii se sosire în noul stat au fost abandonate în statul modern, totuși în Persia⁹⁷, până foarte curând a existat obiceiul de a saluta noul ministru la frontieră, și în cadrul unei recepții ceremoniale sau Istiqbal. Toate aceste practici au fost amânate, iar acum în practicile moderne, orice ceremonie este amânată, până ce a noul ministru sau ambasador își prezintă prerogativele.

Astfel de ceremonii cu prilejul numirii și investirii unui nou delegat au particularități speciale în fiecare stat. În Spania, ambasadorul și personalul său erau conduși de la ambasadă către palat de un șir lung de vagoane de gală, beneficiind de toate onorurile unei familii regale. La sosire, acesta era salutat de către oficialii curții și apoi însoțit pentru a se fi prezentat în mod oficial regelui⁹⁸.

Bibliografie

BOZEMAN ADDA B., *Politics and culture in international history*, Princeton, Princeton University Press, 1960,

DINU RUDOLF, *The diplomatic elite in the Modern Europe. Notes regarding the history of italian legation în Bucharest (1879-1914)*, în „Revue des etudes sud- est europeennes”, an XXXVII-XXXVIII, 1999-2000, nr. 1-2.

⁹⁷ Harold Nicolson, *op.cit.* p.186.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 186.

EVANS GRAHAM, NEWNHAM JEFFREZ, *Dicționar de relații internaționale*, f.l., Editura Universal Dalsi.

MALITA MIRCEA, *Diplomația: școli și instituții*, Ediția a II a, București, Editura Didactica și Pedagogica, 1975.

NICOLSON HAROLD, *Arta diplomatică*, București, Editura Politică, 1966.

Idem, *Diplomacy*, Londra, Oxford University Press, 1963.

WALSH EDMUND, A.D., S.J.Ph.D. REGAN, *The History and nature of international relations*, New York, The MacMillan Company.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Condiții pe care trebuie să le îndeplinească materialele trimise Redacției:

- textele trimise de autori trebuie să se regăsească în unul din domeniile de profil ale revistei;
- materialele autorilor se vor redacta cu diacritice, în Microsoft Word (format .docx, .doc, .rtf), font Times New Roman 12, aranjate în pagină;
- autorii sunt rugați să scrie și câteva cuvinte-cheie (tags);
- articolele vor fi trimise până la data de 25 a fiecărei luni, la adresa de e-mail terra_mater_2007@yahoo.com

Pe lângă textul propriu-zis, articolul trebuie să mai cuprindă:

- scurtă prezentare profesională a autorului (maximum 100 de cuvinte), adresa de e-mail a acestuia și instituția în care își desfășoară activitatea;
- bibliografie;
- note de subsol (footnotes) și note de final (end notes), după caz;
- tabele (acolo unde este cazul);
- figuri (acolo unde este cazul).

Redacția își asumă dreptul de a selecta materialele trimise pentru publicare, dar nu își asumă răspunderea pentru afirmațiile din materialele prezentate, aceasta aparținând, în integralitate, semnatarilor textelor trimise.